

Ціна 2.00 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

РІК XXXIII.

ГРУДЕНЬ — 1982 — DECEMBER

Ч. 12 (394)

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видав

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповіальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карло Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 15 доларів

США — 15 доларів

АВСТРАЛІЯ — 14 австрал. доларів

Всі інші країни рівновартість 15 доларів
американських.

Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чікаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"

TORONTO, ONT., CANADA

M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Від Вигавництва — СВЯТКОВО-НОВОРІЧНЕ ЗВЕРНЕННЯ	1
Діма — З НОВИХ ПОЕЗІЙ	2
Петро Косенко — ШАКАЛИ (закінчення)	2
Президія ОУП "Слово" — З УХВАЛ ШОСТОГО З'ЇЗДУ	3
Василь Соціл — КОЛЯД-КОЛЯД, КОЛЯДНИЦЯ (оповідання)	5
Олександра Копач — ОСТАННЯ РОЗМОВА	8
Григорій Костюк — ПОЕТИЧНИЙ СВІТ МАРТИ ТАРНАВСЬКОЇ	9
Дмитро Чуб Шляхом НЕВСИПУЩОЇ ПРАЦІ	13
Петро Голубенко — НА ПОЛІ БОЮ	15
Данило Міршук — КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ	18
Леся Богуславець — НА ПРОЩУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ	20
Раїса Мороз — І ЩЕ ОДИН "ЗАПІЗНІЛІЙ" КОМЕНТАР ДО ПЕРЕДАЧ УКРАЇНСЬКОГО РАДІО "СВОБОДА"	23
Богдан Бойчук — КІЛЬКА ДУМОК З ПРИВОДУ ВИСТАВКИ Ю. СОЛОВІЯ	25
А. Глинін — СЕМИДЕСЯТИРІЧЧЯ ІСРАРХА ПАТРІОТА	27
Богдан Боцюрків — ГАРВАРДСЬКЕ ЛІТО 1982 Р.	28
Лев Яцкевич — ВІФЛЕЄМСЬКА ЗОРЯ У СВІТЛІ НАУКИ	29
П. Грибанівський — "НОВІ ДНІ" І НОВІ ДНІ	31
Мар'ян Дальний — "ТЕМНА ПЛЯМА" І БІЛИЙ "УКРАПРЕС" (коментар)	32
Теодор Данилів, В. Скорський, В. Логин — ЛИСТИ	33

На першій сторінці обкладинки:

ГРИГОРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ КОСТЮК

(Матеріали, довідки на стор. 9-18)

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не є конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Рік XXXIII

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

Український універсальний журнал

ГРУДЕНЬ 1982 р.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

СВЯТКОВО-НОВОРІЧНЕ ЗВЕРНЕННЯ

Дорогі Читачі і Читачки!

Оцим числом ми прощаємо складний і тривожний для нас рік. Економічна криза в усьому світі поглибується й загрожує мілітарною "розв'язкою". Інфляція й дорожнеча поштових оплат значно піднесли кошти видавання журналу. Цього року найстарша українська газета "Канадський фармер" — "Новий Світ", через зменшене число читачів і брак коштів, перестала виходити. Защуктульгала "Сучасність". Кілька інших українських періодичок стали на грань між життям і смертю.

У наслідок невідкличних природних законів, "Нові дні" втратили у цьому році більше довголітніх жертвених передплатників, ніж будь-коли раніше. Це можна бачити й із зменшених списків жертводавців на пресовий фонд. Нових передплатників приходить дуже мало, бо молоді українці (навіть сини і дочки найкращих наших провідників) за незначними винятками, українських газет і журналів не читають. Гарвард, Канадський інститут українських студій, Народний і Братський Союзи, бандерівці, мельниковці та інші середовища поспішили видавати для них газетки й журнали англійською мовою. Ми не знаємо чи це комусь допоможе, але знаємо, що на цей шлях ми не стамо. Який же вихід?

У минулому році ми вперше за довгий час були змушені покривати поточні видатки з нашого скромного пресового фонду. Якщо не придаємо значної кількості нових передплатників і цим не покращимо фінансового стану видавництва протягом цього зимового сезону, цебто негайно, то "Нові дні" пропадуть ще років два, але не довше.

Ми знаємо, що в різних країнах вільного світу живе ще чимало свідомих українців середнього й старшого віку, які радо передплатили б і читали б "Нові дні", якщо б їх хтось з журналом познайомив і до цього заохотив. Серед них є й багато заможних, які радо пожертвували б на розбудову видавництва сотню чи й дві, якщо б знали, що від їх жесту залежить дальша доля журналу.

На жаль, ми неспроможні найняти цілоденного (ані навіть часткового) адміністраційного чи редакційного робітника, який вів би систематичну кампанію за приєдання нових передплатників, комерційних оголошень та за збільшення резервного

пресового фонду. В наших умовах цю функцію мусять взяти добровільно на себе читачі, яким найбільше залежить на тому, щоб "Нові дні" не впали саме тоді, коли починається вирішальна фаза боротьби за права людини і народів з новими вождями КПРС і СРСР.

Дорогі Читачки і Читачі! Ви отримаєте це число журналу саме в розпалі святкового сезону, під час виснажливої гонитви за подарунками Вашим близьким, рідним, друзям — напередодні традиційної нашої коляди. Тож просимо Вас лише хвилину подумати: хіба не стали "Нові дні" за тридцять років одним з найближчих і найвірніших Ваших друзів? А якщо так, то чи не варто при висилці своєї передплати зробити їй для них скромний новорічний подарунок-коляду у формі передплати журналу для когось з Ваших знайомих? Зробіть це цим разом, будь ласка. Не відкладайте, щоб не було пізно.

А тих читачів, які прочитавши це звернення, заважають, чи варт висилати і свою передплату, щоб, мовляв, не пропала, запевняємо: не турбуйтеся. Якщо нас не підтримають новими передплатами і прийде до найгіршого, ми Вам Ваші гроші повернемо. Та ѹже було сказано — у новому році, під час якого в світі зміниться дуже багато, ми ще будемо жити.

ТОЖ БАЖАЄМО І ВСІМ ВАМ ПРИЄМНИХ СВЯТ І БАГАТО ЩАСТЯ-ЗДОРОВ'Я В НОВОМУ РОЦІ —

Ваші НОВІ ДНІ

3 НОВИХ ПОЕЗІЙ

Петро КОСЕНКО

ДІМА

**

А чи вдача у мене
гейби циганська,
чи землі поклоніння
майже поганське,
що люблю я вбиратись
в яскраве намисто,
що люблю я блукати
далеко за містом,
щоб обличчя торкало
березове гілля
і щоб серце вбирало
осіннє довкілля
(де вчуваються звуки
ночюрнів Шопена),
і щоб осени руки
торкались до мене.

**

Вдихати пахощі осінні
ійти стежиною у лісі
і ранком сонячним дивитись,
як листя клена спалахнуло
в обіймах сонячних пожеж,

у ліса мрійне шелестіння,
що переплетене журбою,
вплести й свою
осінню пісню —
це щастя теж,

**

Їхав автобус гірською дорогою.
Вечір осінній
до вікон тулився замислено...
Люди мовчали. Дрімали утомлено,
колесами
заколисані...

Раптом дівчина якась
(чи їй не наснилося?)
тишу сполохала вигуком-радістю:
— Гляньте! Веселка на хмарах з'явилася,
грає кольорами,
переливається!

— Що це ти, дівчино? — люди озвалися.
— Де ти веселку у хмарах побачила? —
Люди дивилися, перемовлялися,
веселки не бачили,
гейби незрячі...

Їхав автобус дорогою сірою...
Вимовив хтось,
до вікна припадаючи:
— Мабуть, веселка у серці дівочому,
а вона її в хмарах осінніх
побачила.

2 — 4 жовтня, 1982

ШАКАЛИ

(Поема. Закінчення)

18

Тим часом шал війни котився
Зі сходу знову до Дніпра
І знов з Уралу появився
Шакал голодний. Знов кара
Нещастя край наш недобитий.
Тим часом німець чваньковитий
І небо й землю спопеля,
Останніх бранців добирає,
Безсуду і вини карає,
Гвалтує, вішає, стріля.

19

Старий лед' човгає ногами,
Ідучи до погреба. Дніпром
Пливуть баркаси і вогнями
Сліпуче блискає паром.
Це одбивається німота
І утіка. Її піхота
Біжить і залягає в рів,
Хтось падає, когось гукають,
Гармати раптом замовкають,
Повзуть контужені з дворів.

20

Волають ранені. Скажений
Погнав чимдуж мотоцикліст
І люто скрикнув. Враз шаленний
Почувся куль смертельний свист.
Старий упав. Поміж хатами,
Мов привиди страшні рядами
Ішли жандарми польові,
Хати палили, скот зганяли,
Людей по вулицях збирали
І гнали десь у куряви.

21

На півпритомного старого
В калюжі власної крові
Ніхто й не глянув. А малого
Уже знайшли: він на траві
Під чобітами в крові звивався
І скавучав.. Чому сховається
У погребі? Нехай петлі
Це кодло спробує змінє!
Фарфлюхте партізан! Й невинне
Дитя повисло на гіллі.

22

Шумлять дороги прaporами, —
"Побєду" празнue москвин
Між тим, як бідними дворами
Крокує смертний карантин.

Це знову "ворогів народу"
Шукає Смерш і в нагороду
Життя дарує ще живим, —
Тим, хто заслужить ласки в каті
І без вагання видасть тата,
Щоб стати Павликом новим.

23

Шукають, нишпоряять удави,
Та надаремне — пустка спить,
Лютують дармо костоправи —
Село сплюнливоване мовчить.
"Немає винних? Неможливо!
Шукати і знайти! Та живо!
Ta й хто сказав шукать вини?
Тут всі напевно провинились!"
І коло "винних" заходились
Малют Скуратових сини.

24

В своїй землянці на тапчані
Вмира Мелетій. Він не зна,
Що внука німці препогані
Повісили. Озимина
Йому ввижається на полі
А він з онуком йде поволі
Назустріч синові. Стара
З невісткою йому махають,
А позад них під сонцем грають
Хвилясті відблиски Дніпра.

25

I раптом рип: коло порогу
Стойть декілька пар чобіт.
Старий зрадів: — "Ну й слава Богу,
Що вже вернулись на обід..."
— "Какой обед, куркуль поганый, —
Озвались чоботи, — незваный
Зачем вернулся ты в село
И отобрал свое поместье?
Да и к тому с фашистом вместе
В союзе был. Какой мурло!"

26

Старий очунявся. Погони
Над ним схилилися: — "Люшня
Мелетій? Где патрони
И обрезан? Иначе я..."
Старий побачив на кашкеті
Зірки червоні, наче в леті
I затремтів. А офіцер
Нагнувся нижче. Через силу
Старий підвівся і бурмулу
У морду харкнув і завмер.

27

Від несподіванки катюга
Рвонувсь назад і занімів,
Лиш на чолі багрова пруга
Убивці зраджувала гнів.
Тим часом мляво на підлогу
Старий скотився й душу Богу

3 УХВАЛ

Шостого з'їзду Об'єднання Українських Письменників в еміграції "Слово"

Шостий з'їзд Об'єднання Українських Письменників в еміграції "Слово", що відбувся 11-го червня 1982 року в Торонто, стверджує:

Тоталітарні режими, що терором опанували багато країн у світі, позбавили народи цих країн основних свобод, головно права на вільну думку й вільне слово, та відобрали письменникам цих народів можливість творчо працювати, змушуючи їх часто вийти в еміграцію.

В такій ситуації опинилася й Україна...

За останнє десятиріччя українська література за знала тяжких репресій і втрат. Жертвами цих репресій упали такі письменники:

Микола Руденко, Олесь Бердник, Іван Світличний, Вячеслав Чорнівіл, Євген Сверстюк, Василь Стус, Ігор Калинець, Михайло Осадчий, Юрій Бадзьо, Данило Шумук, Василь Лісовий, Ірина Сеник, Ірина Стасів-Калинець, Юрій Литвин, Олексій Тихий, Тарас Мельничук, Зіновій Красівський, Микола Горбаль і багато інших...

Спілка Письменників України, що мала би бути захисником честі і прав своїх членів та сумлінням народу, насильно втягнена в контролювану систему режимної пропаганди, ій накинено ганебну роль агентурної прибудівки адміністративних органів насильства. За останні десятиріччя СПУ не стала в оборону ні за одного з численних своїх арештованих і переслідуваних членів, навіть за такого письменника-орденоносця, як Микола Руденко, що ще недавно був керівником партійної організації Спілки чи за таких талановитих своїх членів, як Олесь Бердник, Василь Стус, Іван Світличний, Ігор Калинець, Гелій Снегірьов, чи інші. Цей факт чорною плямою лежить на імені СПУ.

Під тиском репресій, під насильством тоталітарного режиму вся українська нація. Централісти й імперіялісти з усевладної і безконтрольної Комуністичної партії Радянського Союзу, заслонюючись пропагандивною фікцією про "об'єктивний процес

Сердешний змучену віддав.
А кат тремтів і в дикій люти,
Мов навіженій на розпутті
З нагана в мертвого стріляв.

28

...А далі в степ понад Інгулом
Горить, кривавиться земля,
Мов хто з казковим Вельзевулом
Шабаш в останній день справля.
Це два шакали уп'ялися
Один в одного.

Заступися,
Свята Заступниця, за край,
Що вже натерпієсь до безкраю
I справедлива будь: благаю
За нас шакалів покарай!

Рочестер, Н. Й.

зближення націй при соціалізмі", перетворили Україну в колонію, де український народ експлуатований і гноблений за допомогою військового, поліційного, політичного й економічного насилия. Режим зробив наступ і на мову українського народу; українську мову фактично усунено з усіх господарських, адміністративних, торговельних і партійних організацій. Наукові установи, вищі технічні й медичні заклади користуються виключно російською мовою.

Конституція СРСР — це камуфляж беззаконня і терору диктатури партійної бюрократії. І суть справедливо визначив замучений органами КГБ український письменник Гелій Снегірьов, коли перед смертю заявив урядові Радянського Союзу:

"Ваша конституція — брехня від початку до кінця... Я не бажаю більше залишатися громадянином держави, яка знищила еліту моого українського народу, крашучу частину селянства й інтелігенції, перекрутила й оббрехала наше історичне минуле, опаплюючи нашу дійсність. Ви позбавили моїх співвітчизняників-українців національної гідності... І ви у вашій конституції смієте галасувати про розвиток націй. У вас вистачає цинізму знущатися з моого народу і записувати до конституції статтю про право на вихід України з СРСР!" ("Відкритий лист урядові СРСР, 28-го грудня 1977 р.).

Немає у світі української людини, яка не підписалась би під цими словами українського патріота, що за ці відважні думки віддав своє життя.

**

Учасники Шостого з'їзду Об'єднання Українських Письменників в еміграції "Слово", беручи до уваги туту ситуацію, яка заінсувала в літературному процесі в Україні та будучи свідомими відповідальністю перед історією українського народу і його культурою й літературою, ухвалюють:

1. Сприяти дальшому розвиткові української літератури в еміграції, як вільній галузі одного українського літературного процесу.

Наполегливо боротися за підвищення мистецького рівня творів своїх членів шляхом товариської критики і вимогливої селекції перед друком.

Подбати про поповнення об'єднання "Слово" молодими кадрами, посилити організаційну діяльність і продовжувати видавання літературних збірників "Слово".

2. Сприяти перекладанню кращих творів української літератури на інші мови світу, заохочуюти до цієї праці молодих працівників літератури, що для них мова країни поселення близька й основна.

3. Сприяти виданню тих творів українських письменників, що їх виключили з літературного життя в Україні та призабули в еміграції, а теж і тих творів живих українських письменників, що їх урядова цензура в Україні не допускає до друку. Маємо на увазі головним чином письменників-дисидентів, в'язнів советських тюрем і концентрацій.

4. Посилити оборону репресованих і переслідуваних письменників в Україні та розгорнути ширшу кампанію у світі за їх звільнення з тюрем, заслань і психіатричних примусових закладів.

5. Тримати і поглиблювати далі зв'язки з культурними, літературними та правозахисними організаціями демократичного світу, зокрема з міжнародною організацією письменників — Інтернешнел П.Е.Н. Клуб, Міжнародною Амнестією та гуманітарними і культурними організаціями Об'єднаних Націй. Постійно іх документально інформувати і звертати їхню увагу на нестерпний стан української творчої інтелігенції та української культури взагалі в умовах безконтрольної диктатури окупаційного режиму.

РІЧНИЦЮ УГГ ВІДЗНАЧЕНО НЕЗАДОВІЛЬНО

На письмове домагання багатьох тисяч американських українців, а зокрема Закордонного представництва УГГ, Конгрес США і президент Рональд Реган проголосили день 9 листопада офіційно як День пошани Української Гельсінської Групи. Керівники багатьох великих українських організацій закликали в пресі належно відзначити цей день. На жаль, після такої успішної кампанії прийшло до курйозу, за який усім нам мусить бути соромно. У величезній більшості осередків українські громади ніяк не відзначили дня УГГ — ані 9-го листопада, ані пізніше. Маніфестація перед будівлею Об'єднаних Націй у Нью-Йорку, на якій виступали ген. Петро Григоренко, д-р Маруся Бек та представники польської, російської, татарської, афганістанської і інших груп, зібрали лише понад 200 учасників. Чому? Це болюче питання вимагає правдивої відповіді.

ТРЕТЬЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

2 жовтня 1982 р. відбулась у Нью-Йорку вже третя з черги наукова конференція на тему українсько-польських взаємин. Першу дуже успішну конференцію зорганізував проф. Петро Потічний у МекМастерському університеті (Гамільтон, Канада) в 1978 році. Друга конференція відбулась з ініціативи УВУ минулого року в Мюнхені, а третю влаштували спільно НТШ і Польський Інститут в Америці.

З українського боку доповідачами на конференції були професори Франко Сисин (Гарвард), Тарас Гунчак (Ратгерс) і Богдан Цюцюра (Галіфакс). Польські доповідачі — професори А. Камінський (Джорджтаунський університет), П. Вандич (Єльський університет) і д-р Станіслав Скшипек. Для українських читачів особливо цікавими були б доповіді Анджея Камінського і Станіслава Скшипека, якщо б вони з'явилися в українському перекладі.

Дуже побажано, щоб такі конференції продовжувались, а для цього варто створити постійний комітет, який займався б плянуванням і організацією. (мд)

КОЛЯД-КОЛЯД КОЛЯДНИЦЯ!

(новорічне оповідання)

Я ніколи не вважав себе забобонним і не цікавився, що можуть означати сни. Чув, що є циганки-ворожки, до яких ходять іх розгадувати. Як завжди, люди втішалися, коли їм пророкували далеку дорогу або зустріч з червовим королем. Не дай, Боже, тільки "казенного дому"!

Але й мені одного разу приснився віщий сон!..

Однак, по порядку. Були вже у мене в житті і далека дорога, і казенний дім. І численні зустрічі з усікими королями.

Коротше мовлячи, сталося це в німецькому концетаборі в кінці першого року неволі. А перед тим мене, бравого кавалериста — вусача Петра з Сум, відомого на всю область майстра на всі руки і голосистого співаку, химерна доля кинула після розгрому нашої доблесної дівізії в ліси та болота, де я мусів би загинути, якби знову ж таки примхаю долі після марних спроб вирватися з оточення я не був упійманий німцями і, на диво, що був тут же розстріляний. Певне, мій нещасний вигляд і пишні пшеничні, чисто арійські вуса так добре подіяли на німецького офіцера, що він відрядив мене в звичайний трудовий табір, де ми заготовляли для німців радянську деревину.

Жилося там терпимо, і мені нічого особливого не снилось. Тим більше, наш головний наглядач лейтенант Траубе добре дбав, щоб у'язнені не те щоб про якісні мрії, а взагалі про людські бажання перестали думати, забули про сон і відпочинок, однак ні на мить не забували, як впивається в голу спину гнучка лоза. Улюбленою забавкою цього володаря сотні "доходяг" були "вправи на манежі". Вони провадилися раз на місяць, коли цей німець, чистюля, водив нас банитись. Перед тим він тих, кого вважав у чому-сь винним, роздягав надворі перед лазнею, примушував голими бігати кружка, а сам стояв посеред кола і підхильоскував довгою лозиною. І примовляв: "Руський любить паритися з віничком!" Мені також перепадали ці вправи, але я вхітрався бігати швидко, щоб менше ударів лози на мене припадало. Однак, довго так не всім удавалося бігати, не вистачало духу, падали з ніг. Треба, однак, віддати справедливість катові, — він не бив до смерти, — досить було, щоб пішла кров на спині в'язня, тоді він милосердно пускав до лазні.

І от в останніх числах грудня мені несподівано приснилась різдвяна ялинка. Далеким дитячим спогадом вона з'явилася переді мною висока, гілляста, розквітчана кольоровими скляними та паперовими і: рашками, перепоясана навколо і згори вниз гірляндами срібно-золотої канітелі, ссяяна вогнями свічок. Переді мною вона поволі оберталася, далі рух прискорювався, все перед очима мигтіло, танцювало, зливалося в суцільне

коло вогню й кольорів. Раптом бачу, що то не ялинка обертається, а я бігаю навколо неї голий, хоча ніхто ніби за мною й не ганявся. А потім усі вогні погасли, тільки на вершку кришталево бліснула зірка і почала віддалятися від мене. Я кинувся за нею з усіх сил, перестрибував через якісні перепони, падав, знову підхоплювався і біг, біг нестремно, боячись загубити ту зірку перед очима.

Сам собі я розгадував сон цей як добре віщування волі.

Наївна мрія! Як вона могла прийти, жадана воля? Хто мене мав би визволити з табору? Хоч він і не такий суровий, однак, марно було б мріяти про втечу.

А втім цей сон не давав мені спокою.

За кілька днів до Різдва Траубе зажадав, щоб принести йому з лісу ялинку. Це мене настільки схвилювало, що я всіма силами намагався вплинути на лейтенанта, щоб він послав саме мене. Я охоче розповів йому, що знаю, де ростуть кращі ялинки, бо сам бачив їх, коли останній тиждень ми з моїм приятелем по табору Мартіном валили ліс. Траубе взагалі останні дні був десьть прихильний до мене, — я був дисциплінований і слухняний, — тому й сталося так, наче на мое замовлення, по ялинку було послано мене і Мартина.

Ити треба було далеченько. Ліс починається не відразу за нашим табором. До нього було метрів двісті від нашої лазні. З краю він починається нерівним чарагником, який переходить у соснову ділянку, потім знову йшов мішаний ліс, а вже там, за хатою місцевого лісника, поставленого німцями, росло кілька десятків хороших ялинок, одну, найкращу з них я обіцяв зрубати і принести нашому Траубе, щирому християнинові, який забажав достойно відзначити різдвяне свято.

Пішли ми з Мартіном під наглядом вортового німца. З Мартіном у мене з якогось часу встановились довірливі відносини. Певна річ, ми не наважувались вести одверті розмови, все робилися натяками, загадками, як то кажуть, на згад буряків, щоб дали капусти.

— Ну, то що ж? — питав, скажімо, я.

— А чого доброго! — відповідав Мартін, який казав колись був добрячий швець, родом з Запоріжжя, і хвалився, що не одного взвував у постоли, — словом, хлопець мені до пари, — і швець і жнець і на дуду грець.

— А ящо, — питав я його оце тепер, коли йшли по ялинку, — якщо навпросте?

— І то діло, — погоджувався Мартін і прискорював ходу, але, наче тепер побачивши конвоїра, кинув з усміхом: — Чорт з притикою не пуска!

— Не такий чорт, як його малюють, — засміявся я.

Я любив такі прогулянки з табору. Хоча вони й рідко навіть для нас слухняних в'язнів, випадали, однак мені вже тричі пощастило ходити з тими чи іншими порученнями, зокрема, до старого лісника. Лісник був наш чоловік, тобто, українець, значний фахівець лісової справи. Спочатку й він на становищі полоненого, а вже згодом, коли всю нашу команду кинули на заготівлю деревини, кращого організатора справи не знайшлося за цього лісника. Йому німці навіть довірили берданку. Лісник казав, що зброя йому потрібна як охорона від партизанів, які нібито десь недалеко блукали.

Проходячи повз лісникову хатку, я гукнув йому, як давньому знайомому:

— Коляд — коляд колядниця!

— Добра з медом паланиця! — відповів він.

— А без меду не така, — додав Мартин.

— Дайте, дядьку, п'ятака, — домовлявся я.

— Приходь, дам і більше, —натякав той дядько.

Все це мовилося жартома, але такого діялогу між ворогами бути не могло, такий висновок насмілився я собі зробити.

Якийсь час ми йшли мовчки. Німець-конвоїр ладен був спинитись біля перших ялинок, але вони були такі кострубаті та миршаві, що лісник сказав:

— Для лейтенанта я маю спеціальну!

І повів нас далі у глиб лісу.

— А вовки тут водяться? — питав.

— Не тільки вовки, а й лисиці, — не знати для чого так відповів лісник. — А вовка боятись — у ліс не ходити.

Він так глянув на мене, що мене аж у жар кинуло. Він на щось натякає... Чи то так здалося? А що, коли... Нас троє проти одного... Я глянув на Мартина. Той, певне, також подумав щось подібне, бачу, насторожився і напружився, наче перед стрибком. А лісник... Ні, ні, він якось відразу збайдужів, навіть вираз зневаги до нас близнув у його очах. Обережно, Петре!.. Не гарячкуй, Мартине!.. Це не вовк, хитра лисиця! Привокує нас...

Нарешті ми дійшли до ділянки розкішних ялинок. Зрубали високу, струнку красуню, з міцним гіллям, що й самого Траубе витримала б, якби повісити на ній, і пішли назад.

То що? Невже й усе? А де той віщий сон з ялинкою? Виходить, то була марна надія...

Ми вдвох несли ялинку на плечах, мов труну, глиця колола нам руки й щоки, брався мороз, гілля шелестіло, черкаючись об припорошену снігом дорогу, а за нами йшли озброєні лісник і німець-конвоїр, замикаючи наш жалібний похід...

Відходячи до своєї хати, лісник гукнув:

— Ну, то як же буде з колядою?

О! Знову запрошення? То хто ж він, вовк чи лисиця?

— Будемо на Свят-вечір! — озвався я. Помахали рукою до лісника і попрямували до табору.

Я мовчав. Мартин стиха кинув:

— Боягуз!

Це про мене? Боягуз? Виходить, йому я можу повідати свою таємницю? Боягуз я? Ти Мартине, кмітливий парубок, але як швець не на той копил мене міряєш. Ти й не догадуєшся, що сьогодні, після цієї зустрічі з лісником, мій плян визволення ще більше скріпився, варто лише...

Траубе ялинка дуже сподобалась, він нас навіть похвалив і всі подальші дні ставився поблажливо. Ми, значить, цілком виправдали його довір'я.

Я наважився посвятити у свій плян Мартина. Удвох буде легше здійснити. Він спокійно вислухав мене і спітив:

— А якщо хтось із нас двох провокатор?

Я вийняв кулак з кишени і сказав:

— У моїй жмені наш можливий порятунок, а одночасно і наша смерть. На, візьми. Можеш відразу ж понести Траубе і виказати мене.

На долоні у мене лежав ключ. Власне, не ключ, а саморобна відмичка до знайомого мені, як на сільських винбарях, замка.

— Я вірю, що ти не зрадиш, — сказав Мартин.

— А я з тобою.

Помилки в реалізації нашого пляну не могло бути, якщо ми зможемо першими увійти до лазні. Насамперед, треба було так вислужуватися перед Траубе, щоб він нас не ганяв на своєму "манежі". Всі дні з шкіри ми лізли, щоб нікого з наглядачів не розгнівити.

І от настав день іти до лазні. Коли було подано команду становитися в стрій, ми першими вискочили з приміщення. День був погідний, з легеньким морозцем. Ворони віщували сніг. Чудово! Від хвилювання нам здавалося, що надто повільно інші виходили з бараку. Нарешті рушили. Ми були першими в строю. Спереду йшов конвойний, ззаду — двоє, а збоку лейтенант Траубе з пучком лози. Він повторював, що руський любить паритися з віничком. Сьогодні це було на нашу користь, — хай довше затримає людей на подвір'ї, поки ми... Ми знали, що зробимо, якщо першими вскочимо до лазні.

До лазні було з півкілометра. Останні кілька десятків метрів являли собою коридор з невисокою обабіч загородкою з колючого дроту. Коридор цей перед будинком лазні розширювався у досить просторе подвір'я. Будинок лазні був перероблений з довгастого сараю, глуха стіна якого виходила в бік лісу, що починається метрів за двісті. Саме подвір'я так само було обнесене колючим дротом. Втекти звідси не було можливості.

Але коли б можна переступити через будівлю лазні! Ця ідея довго не давала мені спокою. І я знайшов вихід! Не дарма я крім усього іншого, ще й здібний слюсар.

Я давно вже помітив, що в передбаннику є в бік лісу завішенні якимсь шматтям старі двері на великому висячому замку. Приглядався я до того запору і розгадав механіку. Я не можу назвати себе домашником, тобто, спеціалістом відмичати які завгодно замки в чужих хатах, але дей замок мені був настільки знайомий, що я за

кілька таємних спроб зробив з товстенького дроту чудову відмичку. Вона тепер відкриє двері на волю!

Головне, щоб нам вдалося першим вбігти до лазні. Все йшло гаразд. Траубе залишив душ двадцять на маленькі вправи, а нас по десятєро наказав впускати до роздягальні.

Ми таки першими вбігли і відразу через роздягальню подалися до передбанника.

— Куди то ви в одежі? — grimнув банщик.

Ах, ти ж чортяка! Старий баран! А ніби ж свій, такий же полонений!

На роздум ми мали лічені секунди. Глянули один на одного і гарячково почали зривати з себе лахміття так швидко, що коли інші тільки роззувалися, ми вже були біля заповітних дверей. Поки я порався з замком, Мартин притримував двері з роздягалки на всякий випадок, щоб не пустити сторонніх, однак, до цього не дійшло, бо замок умить піддався моїй одичці. Я гукнув Мартинові: "Готово!", і ми з рогону вдарили плечима у двері. Мов з катапульти вилетіли ми голі надвір, забувши навіть причинити за собою двері. Мартин виявився більш розсудливим, ніж я, — він швидко побіг назад і щільно припнув двері. Коли б він цього не зробив, наша втеча була б помічена!

Ми бігли до лісу. Ні холоду, ні страху не відчували, ми бачили тільки ліс перед собою, до якого бігли, не шукаючи стежок, — не бігли, а здавалося, летіли, не торкаючись землі. А ліс то ніби віддалявся, то ніби сам набігав на нас. — ось уже якихось кілька метрів, але сховатися ще не було зможи, бо сосни почали розбігатись набік, перед нами з'являлись зарості чагарника, потім пішли пеньки, за якими маячив наш порятунок — густий ліс. Боже, як швидко ми бігли і як ніяк не могли до нього добрігти! Ми боялись обернутись, хоч невпинно відчували, як за нами гналося щось грізне, невмолиме. Не дай, Боже, спігнутися!

Ще секунда, і я вже не бачу Мартина. Невже пристав? Чи, може, я його перегнав? Біжу, боюсь глянути назад, з останніх сил напружуясь, — ой, не добіжу. — дерева, мов на зло розступаються й розступаються, зараз пролунає постріл, ах, ні, я не чую пострілу, бо куля влучить у мене, і я впаду з рогону голий на засніжені пеньки...

Я падаю, падаю... Ні, не на мерзлу землю, а в обійми густого лісу! Дерева нарешті збігаються навколо мене, огортають теплою ласкою. Я притишив біг, вгамовуючи шалений стукіт серця. І знову бачу Мартина, який голим здається ще більш довгононим.

Навколо тиша. І ззаду спокій. Нашої втечі ще не помітили. Траубе мабуть ще й досі втішається на "манежі". А вартові-йолопи стоять і речочуть, дивлячись на голих людей, що бігають по колу. То так смішно. Особливо, коли капає кров...

О! Кров... Це з моєї ноги. Збив палець біжучи. І на руках подряпини. Мартин біжить, а за ним, бачу на порошу падають краплі крові. Біда! За нами слід...

Щастя наше, що Траубе не має собак.

Бог таки був за нас: пішов густий пухнастий сніг.

Я доганяю Мартина. Він важко дихає з незвички. Хочу йому сказати, щоб дихав не ротом, а носом, проте сам дотямлююсь, що така порада може тільки, здуру прийти до голови, бо ж і сам я біжу з широко розчепіреним ротом, мов рибина на сухому. Бігти й бігти вперед, якнайшвидше, дихай чим хочеш, а біжи, подалі від табору, більше до лісникової хатини!

Лісник? А що коли він не прийме?

Зайві сумніви. Пізно роздумувати. Тільки бігти, тікати... До вовків! До чортів, аби тільки з пекла неволі!

Двері в сіни були не замкнені і ми обережно, навшпиньки переступили поріг. Зліва були двері до кімнати. Я взявся за ручку повною жменею і плавно, як на гашетку станкового кулемета, пальцем натиснув на клямку. Вона цокнула, — мені здался це пострілом, я різко рвонув двері на себе, і ми, двоє покривалених чортів, увалились у кімнату.

Лісник охнув, кинувся вбік до берданки, але Мартин уже схопив його за шию, а рушниця лісника опинилася у моїх руках. Ще мить — і все було б покінчено. Але лісник якось покірно посміхнувся, Мартин попустив руки на шию, і господар хати прохрипів:

— Пустість, задушите, чортові колядники...

— Ховай, брате, — швидко, пристрасно заговорив Мартин. — Рятуй нас, віддячимо, вік не забудемо...

Лісник глянув у вікно, і ми за ним насторожились. Падав густий сніг. Недарма ворони віщували. Від мерехтіння за вікном у мене почала крутитись голова. Я пам'ятаю, що лісник покликав нас у куток кімнати, підняв замасковану ляду і мало не пхнув обох у темний отвір. Ми мов крізь землю провалились, упали на щось тепле й м'яке, наче мого батька пахучий кожух.

— За годину розбуджу, підете далі, — почули ми голос лісника.

Минула призначена година, а нам здалося, що спали довгу ніч. Коли нас збудив лісник, надворі вже смеркало, і він став підганяти швидше вдягатися в даний нам одяг. Потім вивів на далеку бічну стежку, показав направом і попередив, що коли нас через годину ходу зустріне партизанска застава, щоб ми озвались сказаним лісником паролем.

Ми не йшли, а бігли, окрилені надією на зустріч з своїми людьми. Здається, не година, а коротка мить пройшла, відколи ми попрощалися з лісником, як раптом на нашій стежці з'явилось двоє з рушницями, суворо вигукнувши:

— Стій! Хто йде?

Ми удвох в один голос вимовили слова, як було умовлено з лісником:

— Коляд-коляд, колядница!

— Добра з медом паляніца, — відповів вартовий, по-дитячому всміхнувшись.

Харків — Нью-Йорк

ОСТАННЯ РОЗМОВА

Шелестом жовтого листя схлипують старі клени. Криваві їхні слозинки жалісно кануть на кам'яні плитки пішохода. Вечірній вітер шелестить моїм смутком, під один рефрен: хворий... хворий... дуже хворий...

А так ще недавно були ми на сходинах "Слова". Плянували програму, дискутували... Прихильне його слово, увага для кожного члена отеплювали атмосферу. А ще гумор його!... Інколи іскорки сатири над людськими слабостями, з величими амбіціями іт.п. Але й над собою умів усміхнутись

Згадується Пластова Січ. Марширують юнацькі лави під музику січових пісень. На трибуні — пластовий провід. Хтось підбігає до редактора, запрошує його на трибуну. Відмовляється. Йому треба, мовляв, скоро вже вйти, поспішає до Торонто.

— Чому ж оце Ви не пішли, пане редакторе? Вам належиться ця почесТЬ. Ви ж почесний член Пласти, Ви купили перший пластовий дім у Торонто чи взагалі в Канаді. І Ви ж січовий стрілець!

— Тсс..., тихо.

— А то чому "тихо"?

— Не хочу, щоб люди знали, що я такий старий.

З лукавинкою в очах, усміхається. А й справді "не старий". Вузькою гарною рукою поправляє волосся на скронях, сріблом трошки припорошене. Подовгасте, динарського типу лице, тонкий ніс, ясний блиск зелених очей. Мілій усміх роз'яснює його елегантну постать, заграбну постать, що привертає до себе увагу поміж сотнями людей, а ще зокрема увагу молоді.

Любила його молодь. Любли його учні Курсів Українознавства ім. Григорія Сковороди. Ні одна вистава на Курсах не пройшла без його уваги, без статті в пресі. Писав про молодих "акторів", а вони читали і перечитували, і цитували що це редактор Левицький сказав про Мавку, про Лукаша, Нерісу, Мазайла, Тьюто Мотю і так без кінця. Ніколи не промінув редактор "Нового Шляху" кожної появі "Проблісків", журналу Курсів, де друкувались спроби наших молодих адептів пера. Кому ж оце назавжди не залишилась в пам'яті його "Мандрівка в молодість", прекрасна, натхненна стаття про творчість молодих. Це ж він своїм пером давав признання юним авторам, заохочував до творчості в літературі. А потім гуртував їх при "Слові".

Жив з молоддю, радів їхніми успіхами і сам зворушувався, як тоді давно-давно, на одному нашому вечорі реторики і деклямації. Сніг... різдвяний настрій... у святковій тиші проказує учениця прозу якогось Гарасівки, "У Святу ніч". Усі в полоні чару. Тихо-тихо... кожний ще в малій сільській церковці до одвірка голову прихи-

лив. Таке зворушення, начеб сама Україна нас усіх пригорнула. Сльози в очах святою росою заблистили. Поволі повертаються слухачі до дійсності. Велика похвала учениці, але хто автор твору?

— Редактор Левицький! редактор Левицький!! — Хтось виявляє. А він зворушеній, схильований, з слозинками в очах.

Картинки життя мішаються, товпляться довкола мене під сумний акомпаньемент: хворий... хворий.. дуже хворий... Відчиняю ключем двері до хати. А тут зразу й телефон дзвонить.

— О, пане редакторе, як почуваєтесь? Не кажіть, що зло, погано. Дасть Бог скоро поздоровляєте, зробимо вечір наших письменників з Торонто, як Ви хотіли. Ви добре кажете, що наші тут покривджені. — Вслухаюся. Голос на другому кінці павутинням рветься. Ледве доходить до мене:

— Працюйте всі для "Слова". Це гідна організація письменників. І ще до вас у мене одне прохання, пані Лесю.

Ще більше напружу увагу і слух:

— Не відказуйтесь від праці у "Слові". Но, но, ви надаєтесь, цим не журіться... зі слабоньким у мові заперечує мій сумнів.

— Не забудьте мого прохання. Я втомився... — Обірвався Голос. Зойкнув телефон. Скінчилася остання розмова. Відкритим вікном нетерпляче термосив вітер, кидав пожовклим листям.

Замість відкриття Вечора "Слова"
на пошану Василя Софронова-Левицького. — 26. 9. 1982, Торонто.

МАТЕРІЯЛИ ДО 10-ГО ЗБІРНИКА "СЛОВА"

Об'єднання Українських Письменників "Слово" звертається до наших літераторів, розкинутих по цілому світі, присилати свої матеріали до 10-го Збірника "Слова". Цей Збірник — ювілейний, бож це його 10-те число, до того в ньому відзначимо 80-річчя нашого Почесного Голови Григорія Костюка. Тому й просимо, щоб матеріали були не більші розміром, ніж 10 сторінок машинопису через подвійний інтервал. Ми хотіли б, щоб у ньому взяла участь якнайбільша кількість наших літераторів.

Матеріали просимо присилати до кінця січня 1983 р. на таку адресу:

"SLOVO"
12820-93 St.
Edmonton, Alberta, Canada
T5E 3T2

ПОЕТИЧНИЙ СВІТ МАРТИ ТАРНЯВСЬКОЇ

Увійти в поетичний світ поета справа не легка. Не легка навіть для людини, що все своє життя читає і любить поезію. Надто це скомплікована, складна, непостійна в формах і вередлива в настроях галузь людської творчої психіки. Поезії надають великого значення в пізнанні людини, в формуванні людської свідомості і самопізнання. Леонід Первомайський, недавно відійшлій від нас добрий поет, колись написав вірш "Пізнання". Там читаємо:

Людина довго існувала в світі
Без радості, без болю і стремління.
І мільйони літ були прожиті
В постійній зміні людських поколінь.

Вона навчилась звіря полювати,
Все винайшла: і колесо й весло, —
Та довго не могла себе пізнати,
Поезії у неї не було.

Отже, на думку поета, тільки поезія, а значить — мистецтво взагалі — було початком самопізнання людини. "Не вірші пишу — творю світ людини!" — гордо декларує сучасний литовський поет Е. Межелайтіс у книзі "Поет і людина". Але світ людини, та й сама людина, не такі вже й прості речі. "Людина — сфінкс", — чуємо інколи. А російський поет Алексей Ремізов, що вмер на еміграції в Парижі, кинув колись ще такий парадоксальний вислів: "Чоловек не потемки, а неразбериха", що по нашому, здається, ззвучатиме: "Людина — не пітьма, а безладдя".

Тому не дивно, що в найдавніші часи свого буття людина вже творила своє мистецтво, що через своїх поетів, різьбарів, акторів, співаків пробувала пізнати себе і світ, пробувала удосконалити й одухотворити себе і знаходити в цьому естетичне задоволення. Чи не тут заховано секрет одвічного прагнення людини до краси?

Отакі уривки думок виникали в мене при читанні поезій двох збірок Марти Тарнавської: "Хвалю ілюзію" і "Землетрус". У літературному процесі українського закордоння Марта Тарнавська є на сьогодні чітко окреслена творча особистість. Її літературні зацікавлення багатожанрові й багатопредметні. Щоб подати більш менш повний портрет її, то треба було акцентувати увагу принаймі на п'ятьох творчих аспектах: поетичному, новелістичному, нарисово-мандрівничому, історико-літературному і бібліографічно-книгознавчому. В усіх цих галузях людської думки Марта Тарнавська посідає своє, властиве тільки їй, місце. Було б обтяжливо в одній статті говорити про всі ці аспекти творчих зацікавлень поетеси. Комплексна проблема краще пізнається через розчленування її. Тому хочу зупинити свою

увагу тільки на першому, вважаю, основному, аспекті творчого вияву Марти Тарнавської — на її поетичному дорібку.

Марта Тарнавська пише давно. Написала дуже багато. Сотні її поезій опубліковано в різній українській пресі. Але вимоглива до мистецтва слова авторка не поспішала збирати й видавати те окремими збірками. Та коли ж вона зважилася, то проробила велику, аж надто суверу селекцію своїх писань і виступила вперше збіркою під назвою "Хвалю ілюзію" 1972 року. Критика зустріла збірку позитивно, але здивовано. Вона була заскочена несподіванкою.

"Треба дивуватися після перечитання книжки Марти Тарнавської, що нагло маємо перед собою зовсім зрілий талант". — писав Ростислав Єндик (Радісна поява "Мета", Мюнхен, серпень 1972).

"Дебют вийшов упевнений, не початківський, потрібну стежку вгору знайдено", — писав, тепер уже покійний, сам вибагливий майстер слова, Борис Олександров ("Молода Україна", Торонто, липень-серпень 1973).

"Можна сказати, що Марта Тарнавська, без реклами і пози, завдяки широті й непідробній простоті своїх поезій, виходить — своїми двома збірками — в перший ряд поетів української еміграції", — писав недавно (лютий 1982) поет і коментатор радіо "Свобода" Ігор Качуровський.

Отже, перша й основна особливість творчості Марти Тарнавської — це суверість і вимогливість до своїх писань.

Коли я вперше прочитав добірку поезій Марти Тарнавської "Хвалю ілюзію", то за професійною звичкою занотував собі кілька безпосередніх вражень. Одно з них звучало: "Несподіванка. Інтелектуальна і філософська вагота, складність і свіжість мистецької інструментації форми й одночасно глибоко-прозора ясність душевних поруходів людини". Як видно з цього я насамперед звернув увагу на інтелектуальну і філософську ваготу поезій М. Тарнавської. На мою пріємність, багато пізніших рецензентів підкреслили цю ж її особливість. Про філософічні рефлексії говорив цитуваний вище Ростислав Єндик. Про "відвагу філософського спокою" нотує в своїй рецензії Лука Луців "Свобода", 15 грудня 1972). Філософську основу поезій Марти Тарнавської підкреслює в своїх "Гарвардських коментарях" проф. Леонід Рудницький. І цікаво, що невідомий нам більше професор одного з університетів України, до рук якого чудом потрапила збірка Марти Тарнавської "Хвалю ілюзію", в своєму докладному листі-рецензії, також акцентував свою увагу на філософському звучанні її поезій. Він писав:

"Ви пишете про природу і про кохання в філософському аспекті. Ваша збірка насамперед філо-

софська... Мислення Ваше не просто філософське, але дійсно сучасне".

Отже, маємо підставу, далеко не суб'єктивну, ствердити, що другою характеристичною рисою поезії Марти Тарнавської є її особлива інтелектуальна і фолософська сутність. Підкresлюю: особлива. Бо її інтелектуалізм і філософічність це не сухе розумування, не логічні трактати, не декларування знайдених вічних істин, а щось глибше, складніше, скоплене в образах і овіянє людським серцем і почуттям.

У цьому пляні приглянемося ближче до її поезій, Візьмімо перші поезії, коли авторці було 16—17 років. Це переважно настроєво-пейзажні малюнки, сповнені молодечого захоплення, першого кохання, по-дівочому щиріх конфліктів, гордих поз, надуманого гніву. Але одночасно все це пройнято такою щирою задушевною лірикою, яка читача полонить і очаровує.

Ми слухаємо, як ріка говорить,
а музика її не знає меж.
Сніжинкипадають в ріку, мов зорі,
і гомін дзвонів із церковних веж.

Або

Утікатиму з гір в гамірливі долини,
Щоб щоразу вернутись в покорі до тебе.
Без докорів зустрінеш, мов блудного сина,
і простягнеш окраєць гостинного неба.

Уже навіть останній метафоричний рядок свідчить, що перед юною поеткою стелилося добре поетичне майбутнє. "І простягнеш окраєць гостинного неба", або "Ти, мов поет із сонцем у кишені". Це метафори свіжі, оригінальні. Щоб так висловитись треба мати щось більше ніж добру освіту. І ще один деталь. Удозрілий свій вік Марта Тарнавська багато перекладала і перевіляла суголосніх собі, як сама стверджує, поетес з різних мов. Серед них є й російська поетка Анна Ахматова. У російській поезії срібного віку, це справді поетеса високого рівня. Але що дивно, 17-річна гімназистка Марта напевне ще не тільки не читала, а й навряд чи й чула про існування поетки Анни Ахматової. Але її роздуми в поезії "До самоти" — це типові мотиви, це той самий духовний, навіть ритмічно, світ Анни Ахматової. Це, звичайно, не свідоме запозичення чи впливи. Це, я би сказав, містерія духового перегуку, астральної єдності душ, що в поезії часто трапляється.

Поволі, з виходом до поетичних висот, філософсько-ліричні мотиви М. Тарнавської ускладнюються і набирають особливого, наповненого мудрістю звучання. У чудовій поемі "Зальцбург" — місто юнацтва, навчання, пізнання таємниць життя — маловживаною поетами формою октав поетеса виявила неабиякі свої творчі можливості. Тут маємо чи не єдиний в поезії нашого закордоння живий романтично окреслений образ ДіПітаборів:

Вони в серцях серед скитання лих
вирощували клаптик батьківщини

і, мов мандрівний київський спудей,
учились жити від чужих людей.

Тут типізовані образи нашої молоді того дивного і неповторного часу, що "заспокоївши якнебудь голод, вона свій захват сіяла навколо".

Бо молодість сміється і в журбі,
на молодість усякий має право:
і в кам'яній, і в атомній добі
весна життя один лиш раз ласкава.

Таких афористичних висловів розписано в поемі багато. І в цьому її притягальна сила. Одночасно М. Тарнавська вміє виключно стисло, але опукло, скопити подих історії міста в якому доля прирекла її жити, вчитись і зростати:

Сторожить старину в старій палаті
єпископських портретів довгий ряд;
камінні кулі і важкі гармати
ще від повстань селянських з башт зорять;
стоїть, мов вірний свідок, домик ката,
а в замку — збір твердих його знарядь...
Коли ідеш вузькими вулицями,
історією диші кожний камінь.

Її хвилюють і вивищують духовно імена великих композиторів (Бетговен, Моцарт), що їх дало людству це місто. І зрештою, все це укороновано прегарною лірикою:

Цвіте кохання, мов червоні буки,
горячі, мов туга, клени золоті,
спадає в безвість серце від розлуки,
мов лист, що вчора з вітром лопотів...

Подібних поетичних строф, виповнених філософськими і ліричними роздумами, добірним мистецьким словом, алітераціями, влучними оксюомонами і вищуканою свіжою римою у збірці багато. Інтелектуалізм і філософічність поезії М. Тарнавської полягає ще й у тому, що вона в творчому акті виходить не від спонтанного, безпосереднього чуття, як це властиво було, скажімо, В. Сосюрі, а від думки, враження від побаченої картини ("На виставці Ван-Гога"), явища природи (MALIGNE LAKE), від прочитаної книжки ("Весна"). Гори, озеро Малінь і маленьке деревце над ним, викликають хвилюючі роздуми "про життя і смерть", про бессилість людини супроти стихії природи. Читання книжки архітектора Ле Курбузье викликає спалах весняної радості і віри в творчий розум людини. "Відкриття пам'ятника" викликає цілий ряд глибоких медитацій на сусільні теми, про "мовчазного народу амбасадора", що "прийшов у столицю дипломатів", щоб про забутих світові сказати" і багато подібного.

**

Самопізнання людини — це окремий світ образного думання Марти Тарнавської. Вона як психолог і людинознавець підходить до людини з обережністю дослідника і з вдумливістю філософа, розуміючи, що людина хоч і цілісний, але суперечний у своїй єдності світ:

Складний, незрозумілий мікрокосм:
шукаю правди — а бажаю міту,
у розум вірю — а рішаю серцем,
хвалю ілюзію, що помагає жити...

Складність і суперечливість суб'єкта пізнання викликає в поетеси багатопляновість у підході до нього, бажання розчленувати те, що здавалось би, не розчленовується, бажання розбити реальність "на сотки кольорових скелець" і з них укладати вітражі для храму. В поезії "Три відміни" поетка роздумує над трьома етапами життєвого шляху людини. Специфіку кожної відміни зве самотністю. Перша відміна — самотність як "мудрість ранньої зрілості", як утвердження в житті людини. Друга — самотність творча. Коли людина в зеніті. Людина, що прагне, хоче і може. І третя — "самотність-смерть", "коли ласка любого тіла не проходить крізь чорний вуаль". Така зализна, визначена природою, тріяда людського буття.

Людина подвійна в своїх бажаннях і можливостях. Цю тезу поетеса ставить в поезії "Є в мене життєрадісне звіря". З одного боку, людина істота слаба і добра. Любить сонце, радість, працю, добробут і теплоту дружби. З другого, людина — непереможний дух допитливості і шукання нового, "посол від сили, що провадить всесвіт". Він хоче пізнати все. Він готовий платити за це найвищу ціну — щастям і життям своїм. Він відважно заглядає за заборонені куліси. Він хоче бачити "безгримну правду: безпомічність, пріреченість людини". Він не розчаровується з невдач, не капітулює перед сильними.

Він з гордим смутком, мов маленький бог,
іде самотній у космічну ніч.

Це оригінальна, свіжа й нова інтерпретація в українській новітній поезії вічно допитливого фавстівського образу, або радше, нова інтерпретація Франкового нескореного "вічного революціонера", того духа, "що тіло рве до бою".

Своєрідно звучить у Марти Тарнавської опотізування ілюзії. Ілюзія в її інтерпретації — це замінник щастя, це цілюще зілля від життєвої розпуки, від зневір'я. Нарешті, усвідомлення ілюзії, це усвідомлення відносності всіх життєвих вартостей. Утяжких, безвихідних обставинах життя чи боротьби людини за свою ідею, ілюзія підсилює свідомість і зміцнює віру в свою правду. Людина позбавлена ілюзії стає нещасною. Бо закономірний процес зміни вартостей їй видається життєвою трагедією.

Звичайно, ця оригінальна поставка ілюзії в нашої поетеси має своє коріння в кращих зразках української поетичної класики. Деяшо є у Франковому "Зів'ялому листі", є подібні ноти в Лесі Українки. Але те, що дає нам Марта Тарнавська, є вже на сучасному рівні людського думання.

Закінчаючи цей фрагментарний огляд першої збірки Марти Тарнавської хочу сказати, що крім зазначених мотивів філософської, психологічної, морально-суспільної лірики, історичних рефлексій та побутово-біографічних роздумів, — книжка її виповнена вщерть глибоколюдським почуттям,

глибокоінтимною лірикою кохання, дружби, споглядання душі, серця і тіла людини з виразними просміками іронії, жарту, а інколи слезини і смутку. Такі поезії як "Запрошення", як "Автопсихотерапія", "Еротика", "Вибір", "Біла ніч" та багато інших є найкращими ілюстраціями до цієї тези.

**

Друга збірка поезій "Землетрус" (1981) є продовженням, правда, деяшо в іншому пляні, того ж образного світовідчування, що й "Хвалю ілюзію". Збірка складається з двох рівних частин: 40 сторінок приділено власній творчості, а 40 — перекладній. У перекладній частині авторка подає переклади десяти жінок-поетес з чотирьох мов: англійської, німецької, польської і російської. Цей розділ заслуговує на окремий аналітично-порівняльний розгляд. Але це виходить поза мое завдання. Скажу тільки словами Тарнавської: "Вибір не має претенсій показати "типові" або "найкращі" для заступлених авторів твори. Він відзеркалює тільки особисті уподобання і смак перекладача". Тобто, це не переклади в звичному розумінні цієї праці. Це радше творча лябораторія нашої поетеси, поширення її поетичного світу і шукання свого власного естетичного відлуння в споріднених душах поетів інших народів. У цьому сенсі перекладна група є органічною частиною збірки "Землетрус".

У збірці є дві поезії, які до певної міри розкривають і сенс заголовку і нові стилеві пошуки авторки. Це "В житті моєму теж був "Бабин-Яр" і "Землетрус". Ігор Качуровський у своїй рецензії влучно зауважив, що на цих поезіях позначився дух трагічного оптимізму. Це стилеві ознаки, про які любили говорити поети і критики українського закордоння ще 30-их років. Від себе додам, що ідея трагічного оптимізму є лише часткою стилевих шукань українських 20-их років з їх синтетичним стилевицтвом романтики вітажму. Вітажистам 20-их років (М. Хвильовий, Ю. Яновський, М. Куліш та ін.) властива була саме єдність трагічного й оптимістичного. В обох поезіях М. Тарнавської зображені трагічне й оптимістичне в житті людства. У першій поезії — трагізм від збуреного звіря в людській подобі, що в машкарі "будівника нової Европи" масово нищив людей. У другому — невблаганна стихія природи — землетрус — нищить і людину і її здобутки праці. Але в обох поезіях виразно пробивається сильний струмінь віри у вічність і незнищимість людини.

ДОРОГИЙ ЧИТАЧУ!

**ЗРОБІТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ
ПОСЛУГУ СВОІМ РІДНИМ ТА ПРИ-
ЯТЕЛЯМ. ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НІХ
ЖУРНАЛ "НОВІ ДНІ"!**

Вона (людина) перетриває і силу звіря в людській подобі і силу стихії природи. Після всіх найбільших катастроф людина відроджує свої сили, стає до праці й творить далі велику містерію життя.

Манера філософських медитацій, рефлексій, вражень від пережитого, перечитаного, баченого в рівній мірі характеризує і цю збірку. Нове, на мою думку, це майже цілковито вилучені мотиви інтимної лірики, кохання, опоетизування краси тіла і почуття людського чим чаравала нас перша збірка. Натомість, піднесено до філософського рівня моменти біографії покоління поетеси, покоління, що зростало в огні Другої світової війни і в повоєнних руїнах Європи. Ясніше кажучи Марта Тарнавська у збірці "Землетрус" створила новий збірний образ ліричної героїні. Цей яскравий образ відбуває справді плянетарний *травелог*, виповнений пригодами, всебічним пізнанням життя і утвердження в світі. "Американський триптих" — це хвилююча розповідь про вимарш її героїні з Європи до Нового світу. Читач бачить, як зачудовано сприймає молода героїня цей світ, як пожадливо схоплює тут "найцінніше у житті — просту, забуту світом, людську гідність", як віднаходить "мости із людського в людське". Лірична героїня з подивом зауважує, що і тут, у цьому новому великому, здавалось би хаотичному людському муравищі росте бузок і так само приносить життєдайні паходи людям, що завзята й націлена в майбутнє молодь, навантажена мудрими книгами уперто простує до вершин.

Серед труднощів, тривог, праці й нових праґнень приходить розумне одухотворене материнство. Це не просто біологічне явище. Це лябораторія життя. Це новий університет. Це глибше філософське пізнання світу людини:

Спостерігаю з захватом німим
Маленькою філософа в штанцях:
це ось іде малятком крізь віки
і хоче в жменю уловити вічність
людина, що в ній живе і Бог.

Лірична героїня "Землетрусу" продовжує собою фавстівську допитливість героїв збірки "Хвалю ілюзію". Вічна допитливість і пізнання — це її кліч. Вона відчуває і знає, що ані "маленькі філософи в штанцях", ані найвищі прояви життя людини — родина, ані одухотворене материнство не матимуть повної цінності, якщо не буде досягнено певного рівня культури і науки. Без цього людина не повноцінна. Так, з волі поетеси, виникає величний гімн науці й людському інтелекту.

Plain Living and High thinking — (Скромне життя і вище думання!) — це дієве гасло ліричної героїні, ширше — це гасло того молодого покоління, що сміливо і впевнено вростає в Новий світ. "Баляда про срібний ключик" — чарівний ключик, що відкриває надзвичайні, досі від героїні заховані скарби людського генія — це вершина свідомість ліричної героїні, це її утвердження. У цьому основна поетична вагота "Американського триптиха".

Але, як на мій читацький смак, має він і свої слабощі. Перша збірка М. Тарнавської чаравала єдністю філософських і суспільних роздумів з витонченою формою, мистецькими засобами і глибокою ліричною задушевністю. Це в синтезі творило хвилюючий світ людини та її часу. У збірці "Землетрус" цю єдність авторка порушила. Вона звернула виразно на раціоналістичну стежку, зігнорувавши своє попереднє творче кредо про "Складний, незрозумілий мікрокосм". І то порушила не тільки тому, що майже відійшла від класичних поетичних форм першої збірки і застосувала переважно вільний вірш (верлібр), що часто переходить у речитативну, сухо-розвідану форму, а й тому, що позбавила цю форму подуву поетичного серця. Зважила більше на декларативні тези своїх задумів ніж на "мову серця". І саме це приглушує до певної міри емоційний вплив "Американського триптиха".

Але вернімось до нашої ліричної героїні. На висловленому досі її *травелог*, її лекція про мандрівку світом не кінчиться Вона дитина українського роду. Вона любить і шанує Новий світ, у який вросла, в якому утвердила. Але

...крізь вікна, у темряві міста
увижались мені, наче привид
наддніпрянські фата-моргани,
криті золотом бані столітні
мого рідного Єрусалиму.

І вона виrushає на прощу до країни своїх батьків. Цикл "Травелог" це гарні ліричні мініатури з подорожі в Україну, сповнені радості, туги, тривоги, прозорих підтекстових натяків, гніву й убивчої інвективи. Героїня потрапляє до знаменитого Полтавського історичного музею. Її бере гнів, образа і розпуха. У серці України зневажено українську національну ідею. Враження своєї ліричної героїні поетеса подає в поезії *Vae victis* (Горе переможеним):

Тут монументи слави промовляють
усмішкою іронії й погорди:
для переможених немає місця,
вимазують їх кров'ю і болотом
з історії, із пам'яті людської...
Невже на віки вічні?

І закінчує гіркою іронією:

анахронізм двадцятого століття —
живий тріумф останньої з імперій.

**

Збірка "Землетрус" гілне завершення нових поетичних осягів Марти Тарнавської і утвердження властивого тільки їй місця в колі найкращих поетів українського закордоння.

Як я вже напочатку казав, критика одностайно ствердила, що вже перша збірка поезій Марти Тарнавської "Хвалю ілюзію" засвідчила, що в українську літературу прийшла цілком зформо-

вана, мистецьки дозріла поетка. І в цьому перебільшень не було. Але це не значить, що в зрілому віці поет кам'яніє і тільки повторює свої попередні досягнення. Ні, справжнє мистецтво, а поезія зокрема, це вічний неспокій, вічні пошуки нового. Про це найкраще свідчить друга збірка "Землетрус". Ще покійний М. Рильський колись сказав: "Світ по-новому відкривати, поете, обо-вязок твій". Марта Тарнавська любить і розуміє світ людини і по-своєму, по-новому відкриває нам його і в першій, і в другій збірках. Вона багатогранна і в засобах, в мотивах, і в баченні світу. Недоліки, які трапляються в процесі шукання і випробування, вона зуміє перебороти. Вона — поет філософської думки й одночасно терпкої іронії, вона — поет трагічних ситуацій і одночасно глибоколіричних порухів жіночого серця, вона знає, що "ще не настав той час, щоб бути лише естетом, закриваючи очі на добро і зло", але водночас вона є чистим і вибагливим естетом. Вона любить простий, роботячий люд, але обожнює велич інтелекту. Любов до батьківщини батьків, український патріотизм для неї не порожня пропагандистська фраза чи, мовляв Франко, "як кусень сала", а глибока душевна рана "рідного Єрусалиму" Одночасно "ніщо людське їй не чуже". Вона любить глибоку думку поєднану з виточеним словом, у неї є слозина і тепла пародія на саму себе, її творчість у цілому, як казали колись активні романтики, виповнює велика і глибока радість із тією журбою, що так прикрашують чоло мислителя. Її поезії примушують думати, її поезії людяні, в них нема нічого, що ображало б людську гідність. Її поезії вчать любити людину такою, як вона є в усій її суперечливій складності. У цьому їх вартість і мистецька сила.

Такий на сьогодні багатообіцюючий поетичний світ Марти Тарнавської.

Дмитро ЧУБ

ШЛЯХОМ НЕВСИПУЩОЇ ПРАЦІ

(Григорію Костюкові 80 років)

Як час летить! Здається, ще так недавно наша преса й літератори відзначали 70-ліття одного з найбільших рушіїв нашого літературного життя у вільному світі Григорія Ол. Костюка, професора, літературознавця, редактора багатьох видань,* а сьогодні вже йому 80 років. Ще на 6-му з'їзді ОУП "Слово" в Торонто згадували про наближення цього "повноліття" для нього та Едварда Козака, а сьогодні преса та літературні кола вже вшановують довголітнього голову ОУП "Слово" (21 рік) за його невсипущу працьовитість.

Автор цих рядків мав приємність часто бачитися й зустрічатися з Григорієм Костюком ще в Харкові, коли він був редактором В-ва "Молодий більшовик". Ініціативний, енергійний, і працьовитий, він пройшов складний і тяжкий шлях в дорозі до свого 80-ліття.

Народився Григорій Костюк 25-го жовтня 1902-го року в с. Боришківці, біля Кам'янець-Подільського, в селянській родині. Середню освіту здобув в гімназії та робітфасці в Кам'янець-Подільському, а вищу — в Інституті Народної Освіти в Києві. Варто згадати, що нашему ювіляреві пощастило слухати лекції таких видатних професорів, як Сергій Єфремов, Микола Зеров, Павло Филипович, Борис Якубський, Микола Грунський і Євген Тимченко. Ще будучи студентом 2-го курсу, Гр. Костюк почав друкувати свої статті, розвідки та рецензії в ж. "Життя й революція", "Червоний шлях", "Критика", "Молодняк".

Переїхавши в 1929-му році до Харкова, який був тоді столицею. Гр. Костюк закінчив там аспірантуру в Науково-дослідному інституті літературознавства ім. Т. Шевченка. Тут, у Харкові, він потрапляє в коло видатних письменників, стає членом літературного об'єднання "Пролітфронт", яке очолювали Микола Хвильовий, Микола Куліш та Олесь Досвітній.

Це були часи ренесансу в українському культурному житті: з натиском провадилася українізація, висміювалося русотяпство, виходили цікаві журнали, як "Літературний ярмарок", "ВУЖ", виходили багатотомні твори українських класиків, твори Винниченка і праці М. Грушевського, відкрито дискутувалися національні проблеми.

А Микола Хвильовий у своїх виступах і друкованих памфлетах кинув тоді гасла: "Геть від Москви!", "Москва — задрипанка міщанська!", "Революція зайдла в раковину з калом" і ці гасла скоро стали крилатими словами. Зрозуміло, що такий стихійний розвиток української культури і національної свідомості та сміливі виступи у пресі були сіллю в очах Москви. Тож почався систематичний наступ Москви на українську куль-

ЮВІЛЕЙНА КОНФЕРЕНЦІЯ УВАН На пошану Григорія Костюка

Ювілейна конференція УВАН, улаштована при співучасті Об'єднання Українських Письменників "Слово" для відзначення 80-річчя Григорія Олександровича Костюка, відбулася в суботу 6-го листопада 1982 р., о 5-ій годині веч. в будинку Академії, 206 Захід — 100-та вул., Нью Йорк, з такою програмою: Юрій Шевельов — Відкриття, Петро Голубенко — На полі бою: життєвий і творчий шлях Г. Костюка, Данило Струк — Літературна діяльність Б. Подоляка (Г. Костюка), Іван Фізер — Деякі міркування про історіографію літературознавчих праць Г. Костюка, Богдан Рубчак — Костюк як винниччанець, Михайло Воскобійник — історичні й політичні праці Костюка; Слово Ювіляра, Товарицька зустріч.

туру. Спершу змусили самоліквідуватись літературну організацію ВАПЛІТЕ, а пізніше й "Пролітфронт", що складався з недавніх ваплітян з додатком виробничої молоді, примусили припинити своє існування.

Тим часом, поруч участи в літературному житті і пресі, Григорій Костюк читає лекції з історії української літератури в Харківському Державному університеті, в Луганському Інституті Народної Освіти, працює у видавництвах, а в 1931-му році виходить друком його перша праця про Панаса Мирного.

Але почався вже розгром українського літературного фронту. Як більшість українських письменників та літературознавців, Гр. Костюк теж не міг оминути радянської в'язниці та заслання. 25-го листопада 1935-го року його заарештовують, і він опиняється аж на Воркуті, в концтаборі, про який написав вражаючі спогади "Окайянні роки", що вийшли в Америці. В тому концтаборі було три тисячі в'язнів, з яких у 1938-му році протягом 5-х місяців пострілом у потилицю було забито 1400 осіб. Лише через 5 років, тобто в 1940 р. йому пощастило вирватися з табору смерти, і він жив у Слав'янську на Донбасі під наглядом НКВД.

У 1943-му р. зустрічаємо Григорія Костюка у Львові, потім у Krakowі i, нарешті в Зах. Німеччині. Тут він відразу стає співорганізатором МУР'я та редактором низки видань МУР'я, редактує "Літературний зошит" — додаток до "Українських вістей" в Ульмі, а також бере активну участь у двотижневикові "Сучасна Україна" в Мюнхені.

Переїхавши з родиною в 1952-му році до Америки, незабаром Гр. Костюк стає співосновником і головою Об'єднання Українських Письменників "Слово", що сьогодні об'єднує близько двох сот діячів літератури з різних країн Заходу. За його редакцією вийшло п'ять чисел збірників "Слово".

Одночасно він бере активну участь у міжнародному літературному русі, зокрема в 34-му Конгресі ПЕН-Клубу і входить до його управи.

Григорій Костюк дійсний член УВАН та очолює в ній Комісію для вивчення й охорони літературної спадщини В. Винниченка, архів якого сам перевіз із Франції до Колюмбійського університету в Нью-Йорку.

Починаючи від 1954-го року Гр. Костюк читає лекції, бере участь у наукових з'їздах, видає власні праці, друкується в пресі. У різних видавництвах вийшла ціла низка його книжок українською та англійською мовами, зокрема такі, як "Сталінський режим в Україні" (англ. м. 1960), "Падіння Постишева" (англ. 1954), "Теорія і дійсність" (До проблеми вивчення теорії, тактики і стратегії більшовизму в національному питанні 1971), "В. Винниченко та його останній роман" (УВАН — 1971), "В. Винниченко та його доба" (дослідження, критика та полеміка — 1980). А в другій половині життя вже нова праця на 500 сторінок — "Усвіті ідей і образів".

Крім згаданого, Костюк віддав багато часу, енергії і знань редакторській праці. За його ре-

дакцією, з передмовами та часто й з примітками, вийшло більше 20 різних праць, які дуже збагаціли асортимент еміграційних видань. Серед них роман У. Самчука "Юність Василя Шеремети", альманах "МУР", I. Багряного "Золотий бумеран", роман В. Підмогильного "Місто", "Твори" Миколи Куліша, роман Винниченка "Слово за тобою, Сталіне", збірник праць П. Филиповича "Література", "З літературної спадщини Драй-Хмари", три томи творів М. Хвильового, започаткував багатотомове видання щоденних записок (за 40 років) В. Винниченка, перший том якого вже вийшов друком у виданні КІУС, другий том друкується, а третій та четвертий в процесі редактування та низка інших видань.

Вся ця довголітня невтомна праця здобула нашому ювіляреві признання й безліч прихильників та шанувальників, навіть серед людей дещо інших поглядів, а нашему мислячому загалові принесла багато корисних здобутків з історії літератури та вивчення підрядянської дійсності. Тож своє 80-ліття Григорій Ол. Костюк зустрічає з багатим житвом, як один з найкращих літературознавців, дослідників, науковців і організаторів нашого поцейбічного літературного процесу. І ми глибоко вдячні йому за його неоцінену працю.

*Див. "Нові дні", жовтень 1972. — Ред.

ВІДЗНАЧАЮЧИ ВАШЕ 80-ЛІТТЯ ЯК ПОЧЕСНОГО ГОЛОВИ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСКИХ ПИСЬМЕННИКІВ "СЛОВО", ВИДАТНОГО ЛІТЕРАТОРА І СПІВТВОРЦЯ НАШОГО ЖУРНАЛУ — БАЖАЄМО ВАМ, ДОРОГИЙ ГРИГОРІЮ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ, ДОБРОГО ЗДОРОВЯ, СИЛ І СНАГИ ЗАВЕРШИТИ ВСІ ВАШІ ЧИСЛЕННІ ПЛЯНИ ТА ПРАЦІ НА БЛАГО УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ І НАРОДУ.

Редакція і Видавництво "Нові Дні"

Д-Р МАГОЧИЙ ЧИТАВ ЛЕКЦІЮ В УКРАЇНІ

4-го серпня ц.р. д-р Павло Р. Магочий, професор Катедри українознавчих студій при Торон토ському університеті, читав інавгураційну лекцію, "Національні культури і університетські катедри", в Ужгородському університеті.

Заступник ректора Ужгородського університету, проф. Іван Гранчак, очолив програму, на якій були присутніми понад 30 університетських професорів. Д-р Магочий хвалив досягнення Наукового товариства ім. Шевченка, Українського підпільного університету і Українського вільного університету, як також визначних науковців таких, як Михайла Грушевського. Після лекції відбулася дискусія, яка розглядала наукову працю у ділянці українознавчих студій на Заході, особливо в Гарвардському і Торонтоському університетах.

НА ПОЛІ БОЮ

Життєвий і творчий шлях Григорія Костюка.
(Слово з нагоди 80-ліття).

До книги своїх спогадів під назвою "Окайнні роки" Григорій Костюк поставив мотто: "Спогади завжди хвилюють і на їхньому фоні дійсність становиться яснішою". Сьогодні ми маємо нагоду для таких спогадів. Огляд життєвого і творчого шляху нашого ювіляра дає змогу ясніше побачити його у світлі епохи і саму епоху у світлі його особистого життєвого досвіду.

Вісімдесят років життя і громадської, літературної та наукової діяльності Григорія Костюка припадли на бурхливу і складну епоху в історії України. Йому судилося бути не тільки свідком цієї бурхливої доби, а й активним учасником боротьби на історичній сцені, дієвою особою в історичній трагедії українського народу, і через це життя нашого ювіляра склалося драмою. П'ять періодів у його житті являють собою п'ять актів цієї драми.

Перший період — Кам'янець-Подільська доба. Другий — Київська доба. Третій — Харківська доба. Четвертий період — доба "Окайнних років" на засланні і другої світової війни. П'ятий період — життя і діяльність на еміграції. Кожен з цих періодів має свої особливості.

I. КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ПЕРІОД

Народився Григорій Костюк у Російський імперії. України тоді ще "не було" — вона була похована в Російський імперії і називалася Югом Росії або Малоросією. І українського народу не було — були "хохли і хохлушки" або "малоросі". Так хотіли володарі імперії. Але виявляється, що ці "малоросі" обдаровані непогасною іскрою національної індивідуальності, яка спалахує при кожній нагоді українським національним відродженням. Такою нагодою стала революція 1917 року. Національне відродження українського народу завершилось утворенням Української Народної Республіки. Четвертим універсалом 22 січня 1918 року було проголошено: "Від нині Українська Народна Республіка стає вільною ні від кого незалежною державою українського народу".

"В тяжку годину відродилася воля України", говорилося в тому ж таки Четвертому універсалі. "Петроградське Правительство Народних Комісарів щоб повернути під свою владу вільну Українську Республіку, оповістило війну Україні і посилає на наші землі свої війська". Насувалося мариво УРСР, відзначає у своїй автобіографії Григорій Костюк. У той час бачимо його 15-літнього на сцені місцевої "Просвіти", з якої він з патосом читає із "Мойсєя" Івана Франка: "На-

роде мій замучений розбитий.. твоїм будущим душу я тривожу".

Воєнну поразку і агонію УНР переживає він у тому ж Кам'янець-Подільському. Встановлювали і закріпляли радянську владу органи ЧК арештами і розстрілами запідозрених в активній участі в українському національно-визвольному русі, але реpreзентувати радянську владу в Кам'янець-Подільському РКП прислала Панаса Буценка та Івана Кулика. Обидва говорили гарною українською мовою і цим прикривали ворожий російський характер окупантійного режиму. Буценко пізніше стане правою рукою Григорія Івановича Петровського — голови ВУЦВКу у столиці нової радянської республіки Харкові, а Кулик виявиться українським поетом. Такою була ленінська тактика в національному питанні того часу. Вона виявиться потім у політиці українізації, яка стала віддушиною для українських національних сил і початком нового етапу боротьби двох сил на Україні на ідеологічному і культурному фронти. Політику українізації і ленінські гасла українські сили сприйняли по-своєму: радянська влада бере на себе історичні завдання українського народу — розбудову української державності і всеобщий розвиток української культури. Така була позиція тих, які і під червоний прапор Жовтня пішли з Четвертим універсалом. Українські комуністи-боротьбісти того часу протиставили окупантам свою тактику: "вільємось, розільємось — зальєм більшовиків". Можна сперечатися, чи була така тактика в той час розумною. Але вона віdbivaє загальний настрій того часу в Україні — активізацію українських національних сил в новій республіці, порив на здобуття реваншу і перемоги на політичному, ідеологічному і культурному фронти. Цей настрій і потребу нового дня висловив Павло Тичина поетичними рядками:

Вставай, хто серцем кучерявий!
Нова республіко, гряди!
Хлюпни нам, море, свіжі лави!
О, земле, велетнів роди!

Серед свіжих лав, кучерявих серцем, бачимо і нашого ювіляра. Йому вже тісно на сцені місцевої "Просвіти". Він уже вибрав свою дорогу і своє покликання в житті. Коли зброю вибіто з рук — зброєю стає слово, а полем бою — українська література. І він пішов на це поле бою.

Кам'янець-Подільський був глухою провінцією, а він прагнув на широку сцену відродженії України. Його вже вабила її столиця Київ, де творилася історія нового державного відродження українського народу, де була Всеукраїнська Академія Наук, а з січня 1925 року почав виходити журнал "Життя і революція". Навколо них гуртувалися науковці і письменники старшого університетського і нового радянського покоління. 24 травня 1925 року Академія Наук влаштувала диспут з приводу літературної дискусії, яку розпочав Микола Хвильовий у Харкові своїми памфлетами і яка розгорнулася великою битвою по всій Україні...»

2. КІЇВСЬКИЙ ПЕРІОД

У вересні 1925 року Григорій Костюк був уже студентом літературного факультету Київського Інституту Народної Освіти. Його вчителями стають видатні учені філологи й історики української літератури: М. К. Зеров, П.П. Филипович, С. І. Маслов, Б. В. Якубський, Шаровольський, М. Калинович, Є. Тимченко, М. К. Грунський. Може тому, починаючи вже з другого курсу Інституту, Григорій Костюк пробує набуті знання з літературознавства застосувати в літературно-критичній праці. У тодішній періодичній пресі появляються його рецензії і статті про нові появі в українській літературі: про збірку поезій Григорія Косяченка "Віхоли" (ж. "Молодняк", 1927 р. ч. 5), про оповідання Івана Ле "Юхим Кудря" ("Молодняк", 1927 р. ч. 6-7) збірку оповідань Олекси Кундзіча "Червоною дорогою" ("Молодняк", 1927 р. ч. 9) повість Сави Божко "Чабанський вік" ("Життя і Революція", 1927 р. ч. 7-8), стаття про Василя Алешка "До двадцятиріччя поетичної праці". Ж. і Р. 1928 р. ч. 2), про збірку новель Бориса Тенети "Листи з Криму" (Ж. і Р., 1929 р. ч. 9), роман Юрія Яновського "Майстер корабля" ("Літературна газета", 1929 р.) наукова розвідка "До початків соціологічної критики" (Ж. і Р. 1928 р. ч. 11)... Як для початкового літературознавця і критика це вже чималий здобуток.

Про те, яку роль відіграв М. Хвильовий в ідейному самоозначенні студента Григорія Костюка, є цікава згадка у його статті "Моя перша зустріч із М. Хвильовим".* Весною 1928 року близький друг Григорія Костюка Борис Тенета здобув десь у тодішньому самвидаві машинопис відомого памфлету М. Хвильового "Україна, чи Малоросія?". Мотто, що стояло на першій сторінці, цієї праці, звучало гострим докором і закликом до сучасників: "Рабство — річ ганебна, але рабська психологія на свободі — гідна заневаги". Це звучало закликом до рішучої боротьби за національні права України. Як згадує наш ювіляр, "Ці знамениті слова німецького поета (Фрідріха Шіллера) доповнювали духовне підсоння памфлету і в загальному його контексті звучали для нас як кодекс нашої свідомості й суспільного поводження. Ми сиділи, як зачаровані. Наша маленька студентська кімнатка, здавалося, розсунулась до безмежжя, а на його далеких обріях височіла велична постать автора "України чи Малоросії".

Окремі місця цього памфлету залишилися в пам'яті на все життя:

Молодь, що виходить з вузів (Вищих учибо-вих закладів. П. Г.) легко піддається пропаганді в темних закутках. Чи є Україна колонією чи ні? Такі розмови ми вже давно чуємо... Соціальні процеси, що їх викликає неп, логічно ведуть до конфлікту двох культур. Українське суспільство зміцнівши, не помириться із своїм фактичним, якщо не де-юре декретованим гегемоном — російським конкурентом... Тут порожніми фразами далеко не заїдеш... ми повинні негайно стати на бік активного, молодого

українського суспільства... і тим назавжди покінчти з контрреволюційною ідеєю будувати на Україні російську культуру... Всі ті розмови про рівноправність мов є не що інше, як приховане бажання культивувати те, що вже не воскресне... Треба бути послідовним: або ми визнаємо національне відродження, або ні. Коли визнаємо, то й робимо відповідні висновки"... Ми є дійсно незалежною державою, котра входить своїм республіканським організмом у Радянський Союз. І незалежна Україна не тому, що цього хочемо ми, комуністи, а тому, що цього вимагає залізна і непереможна воля історичних законів".

У наведених уривках з памфлету "Україна, чи Малоросія" М. Хвильового ясночується патос українського відродження 1920-х років. У них же розкривається і зміст боротьби двох сил на Україні в цьому періоді.

Слова нашого ювіляра про те, що погляди Хвильового, висловлені в забороненому памфлеті "Україна чи Малоросія" були для нього "кодексом свідомості й суспільного поводження" не були порожньою фразою. Він виривається на передову лінію літературного фронту і займає виразну позицію на боці Хвильового і його групи. Про це свідчить його стаття про роман "Майстер корабля" Юрія Яновського, надрукована в київській "Літературній газеті" 15 березня 1929 року, під назвою "Романтика життя". Стаття скерована проти так званих "ортодоксів" або канонізаторів пролетарського реалізму типу Бориса Коваленка і Клоччя, які не допускали в літературі ні романтики, ні імпресіонізму. Григорій Костюк рішуче став на оборону Юрія Яновського від нападів на нього згаданих ортодоксів партійної лінії в літературі, у зв'язку з виходом роману "Майстер корабля". Стаття була відхиlena, бо згідно з теоретиками "пролетарського реалізму" романтизм і імпресіонізм — це стилі історично відживлих класів, позначені занепадництвом і утечею від дійсності. В протилежність такому поглядові Костюк дав заголовок своїй статті "Романтика життя", характеризуючи цим романтику Юрія Яновського. Аргументи молодого критика на захист Юрія Яновського звучать як удари шпаги лицаря, який став до бою з противником з молодечим запалом і непохитною волею до перемоги: "Романтика Ю. Яновського це не сумування, не занепад. Це надзвичайно молода, енергійна й захватна романтика нової творчої класі. Це романтика безнастannого творчого шукання, допитливості, акції... Це бойова романтика, романтика захоплення тим прекрасним рухом життя, коли ти "грибеш і грибеш, вигрібаючись проти течії, проти всього на світі пливеш вперед"... Це романтика зросту, романтика буйяння молодих сил пролетаріату, романтика безнастannого шукання нових життєвих шляхів, нових неперейдених досі можливостей! У цьому соціальні вага, в цьому громадський сенс роману Юрія Яновського."

Оцінюючи статтю молодого критика Григорія Костюка на захист романтика Юрія Яновського,

1) ж. "Нові дні", 1981 р. ч. 5, стор. 10-12.

слід пам'ятати, що теорію романтики вітажму, як стилю нової доби у процесі нового національного відродження України, пропагував Микола Хвильовий в літературній дискусії, а пізніше стиль активного романтизму або романтики вітажму обґрунтовувався у протиставленні до офіційного монум. реалізму на сторінках "Літературного ярмарку" який почав виходити з грудня 1928 року. Своєю статтею початковуючий літературознавець виразно визначився з ким він і проти кого. І тому редактор "Літературної газети" Борис Коваленко, який був противником Хвильового і погромником Юрія Яновського, статтю Григорія Костюка не пропустив до друку. Але, на щастя, до редколегії "Літературної газети" входив М. Терещенко, який був прихильником Юрія Яновського. Стаття була врятована і таки вийшла друком. Але з приміткою: "Редакція вважає, що Г. Костюк подав недостатню соціологічну аналізу творчості Ю. Яновського й надто прихильно поставився до формальних властивостей твору, від чого рецензія набуває однобічності і подекуди суб'ективного характеру". Редакторові Коваленкові не до тямки було зрозуміти, що в такій примітці було більше похвали молодому літературознавцеві ніж знецінення його рецензії.

Кар'єра нової зорі в українському літературознавстві у Києві була забезпеченна уже першими його статтями і рецензіями, які він містив в журналі "Життя і революція" і частково в харківському журналі "Молодняк". У Київському Інституті Народної Освіти його було прийнято до Семінару підвищеної типу, яким керували М. Зеров і П. Филипович. Семінар працював за пляном наукових опрацювань окремих тем з історії літератури. 1928 року В. Підмогильний, тоді фактичний редактор ж. "Життя і революція" запросив його на постійного рецензента нових творів української літератури. Це вже дало, як для студента, добрий заробіток, а головно признання його творчих літературних можливостей. У Києві він запізнявся з багатьма діячами української науки й літератури, до яких зберіг на все життя найглибшу пошану. Це були С. О. Єфремов (в архіві й бібліотеці якого він часто і багато працював), В. Підмогильний, М. Терещенко, Яків Савченко, Кость Довгань. Був тут і цілий великий гурт ровесників з його покоління: Григорій Косинка, Борис Тенета, Іван Багряний, О. Лан, Ф. Малицький, Євген Кирилюк, Микола Шеремет, Олександер Корнійчук та багато інших, імена яких творили літературний образ тодішньої України. Здавалось би, чого ще невистачало і чого треба було молодому літературознавцю з таким успішним початком його літературної діяльності? Але щось було, що його потягло у нову синю далечінь, до нових обріїв. Закінчивши Київський Інститут Народної Освіти, Григорій Костюк скерував романтичний корабель свого життя на Харків. Чому обрано Харків? Бо це ж столиця нової республіки, а столиця задає тон усій республіці. А тон цей задавав Микола Хвильовий своїми памфлетами в літературній дискусії, сво-

єю Вільною Академією Пролетарської Літератури, а потім "Літературним ярмарком". У Харкові було літературне життя. Там були вже деякі його кам'янець-подільські і київські друзі. Там єде розгорнутися і напнути вітрила на повну їх потужність. Туди! До нових берегів! До нових "неперейдених досі можливостей!"

3. ХАРКІВ. ХАРКІВ -- ДЕ ТВОЄ ОБЛИЧЧЯ?..

У серпні 1929 року Григорій Костюк був уже в Харкові. Це був уже "рік великого перелому". Кінчилися двадцяті роки — починалися тридцяті. Різко мінялася історична ситуація. Все виразніше і все гостріше тон почала задавати Москва своєю диригентською імперською паличкою. Перемігши праву опозицію, Сталін став повновласним диктатором. Кінчилася доба українізації — почалася доба посиленої русифікації і боротьби з українським націоналізмом, як з головною небезпекою. Нсву добу названо добою реконструкції, добою посиленої фінансової індустриялізації, колективізації сільського господарства і ліквідації куркулів, як кляси. У зв'язку з цим творилася атмосфера загостреної клясової боротьби і клясової пильності у боротьбі з різними ухилами від генеральної лінії партії. Особливо гостро було поставлено питання перевбудови гуманітарних наук і зокрема висвітлення історії України і української літератури. Під особливою увагою опинилися вчоращені українізатори і викладачі історії української літератури. Перевбудова поширювалася і на людські душі. Критика і самокритика стали необхідним ритуалом працівників в усіх установах і на всіх ділянках так званого ідеологічного фронту. Викривання націоналізму і всяких інших ухилів стало популярним і легким засобом здобування кар'єри і слави, а також засобом маскування і самохорони. Моральний і психологічний терор шляхом критики і самокритики був посиленій 1929 року масовими арештами української інтелігенції у зв'язку з організацією процесу СВУ. Григорій Олександрович згадує: "Коли почалися весною і літом арешти в справі СВУ і заарештували Єфремова, Стапчук-Черняхівську й Івченка, то в середовищі Хвильового почалося тривожне обурення. Арештовують письменників? Як це може бути? І одного дня Хвильовий, Куліш і Досвітній у цій справі пішли до ЦК. Там з ними говорили довго. Викликали на розмову когось з відповідальних, що мусів, нібито документально їм доводити, що арешти підставні. Не знаю, що їм там говорили і що наказали на прощання. Тільки повернулися вони замкнені в собі, а на ширшій нараді сказали, що для нашої безпеки ми зобов'язані категорично відмежуватися від СВУ і засудити, як викриту контрреволюційну організацію. Звідси й позиція Пролітфронту щодо СВУ. Після декларації новосторонєї організації, незабаром з'явилася заява Пролітфронту в справі СВУ".

Харківська доба літературної діяльності Григорія Костюка пов'язана з літературною організацією Пролітфронт і це визначило характер його літературно-критичних статей цього періоду. Приїхавши до Харкова, він одразу потрапив у

середовище колишніх ваплітян. Формально це сталося через його давніх друзів Т. Масенка і Ол. Кундзіча а також Івана Сенченка, з яким він листувався ще бувши студентом у Києві — Сенченко був секретарем "ВАПЛІТЕ". Грали свою роль й особисті симпатії, зокрема стаття на захист Юрія Яновського про роман "Майстер корабля". Але й це середовище мусіло пристосуватись до нових обставин 30-х років. Ще мало вийти останнє число "Літературного ярмарку", а що далі? Хвильовий і його однодумці вирішили для самозахисту і збереження своїх сил створити нову літературну організацію під єдиноможливими гаслами нової доби "реконструктивної доби", декларуючи себе Пролетарським Літературним Фронтом.

Дозвіл на існування нової організації Пролітфонт і журналу під цією назвою було отримано під умовою рішучої ідейної перебудови у відповідності до генеральної лінії партії. Не тільки перебороти свої помилки, а й взяти участь у боротьбі партії з націоналістичними ухилями. Хвильовий дав своє слово дотримуватись цієї умови²⁾. Щоб переконати партію в дотриманні такої умови, були надруковані в "Пролітфронті" відповідні декларативні заяви. Перше число журналу відкривалося зверненням "До читачів" у якому висловлювалось ставлення до інших літературних угруповань і погляди щодо стилю сучасної літератури. Засуджувались ухиля ваплітян в національному питанні і давалась обіцянка, що з подібними збоченнями буде провадитись гостра боротьба. У відношенні до попутників Пролітфонт прагнув наблизити їх до ідеології пролетаріату і леклячував себе політичним однодумцем ВУСППу, "Молодняка", але виступав проти пропонованого ВУСППом "пролетарського реалізму", вважаючи реалізм "стилем попереднього класу". У статті Г. Епіка "На поточні теми", яка поміщена слідом за декларацією, гнівним словом осуджувались "ворожі дії та наклепницькі писання Д. Донцова, Є. Маланюка, та інших ідейних спільніків з контрреволюційної Спілки Визволення України."

На який же підставі Пролітфонт слід вважати після ВАПЛІТЕ і "Літературного ярмарку" ще однією модифікацією ваплітянства або хвильовизму?

Так його розглядали противники Хвильового, зокрема з "Нової генерації". Так визначив ідейне і літературне обличчя Пролітфронту і сам Хвильовий у своїй промові на загальних зборах харківської організації ВУСППу 24 березня 1931 р., поставивши "Пролітфонт" в один ряд літературних організацій з послідовно вираженою лінією Хвильового у протиставлені до ВУСППу, яка йшла по генеральній лінії партії. Цими організаціями були: Урбіно, "ВАПЛІТЕ", "Літературний ярмарок", "Пролітфонт". Духовне обличчя цих організацій творилося одним ядром письменників. Це ядро, за дуже обережною характеристикою

²⁾ Див. статтю "Чим причарувала... "Пролітфонт", ч. 3, 1930 р., стор. 230.

Данило МІРШУК

КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ

Під такою назвою вийшла в світ 1981 року у видавництві Київського університету книжка відомого письменника З. І. Хижняка. Автор написав книжку на архівних матеріялах, що чудом збереглись від всеруйнущого ока московського шовінізму. Книжка гарно оформленена, надрукована на добром папері в твердій обгортці, об'ємом на 232 стор. У книжці поміщено 19 портретів визначних діячів церковно-релігійного й науково-го життя України 17 і 18 століть, а також 27 відбитків гравюр, рисунків академічних будинків та титульних сторінок окремих видань того часу. В книжці описані події з часу заснування Київського братства 1615 року аж до 1817 року коли велінням Москви був закритий цей освітній центр України — Києво-Могилянська академія.

Хижняк послідовно описав заснування школи, розвиток науки і культури, що ширились по Україні з Києва братчиками і монахами. Про Київське братство архимандрит козацького Терехтемирівського монастиря, високоосвічена людина Єзекіль Курцевич-Бунич записав: "Бачу справу дуже добру — створення братства в граді Києві і того ради завжди готовий з ним постраждати, добро і зло і кров мою за благочестиву справу віддати і для того руку мою підписую власною рукою". Братчики на території Братського монастиря організовали школу, якої першим ректором був Іван Борецький, що змістом свого життя, праці і боротьби поставив розвиток освіти, культури та збереження православ'я на Україні. 1620 року Борецький став Київським митрополитом, відійшов від керівництва школою, але був великим прихильником освіти, стояв за розвиток і ширення народних шкіл.

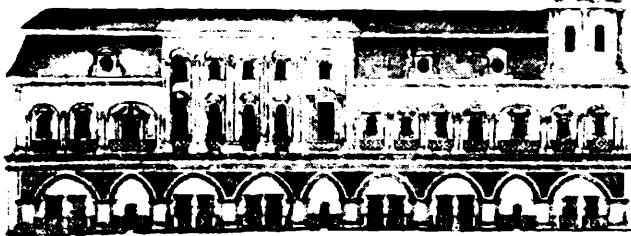
У 1631 році архимандрит Києво-Печерської Лаври ПЕТРО МОГИЛА заснував другу школу, яка мала кращу матеріальну базу. Гетьман Запорізького Війська Іван Петрашицький у "Листі військовому" від 12 березня 1632 року просив П. Могилу об'єднати школи і обіцяв "твірдо захищати, охороняти їх за них до самої смерті стояти". І хоч Могила не хотів об'єднуватись, але під впливом авторитетних особистостей погодився об'єднатись і об'єднана школа почала працю 1632 року на території Братської. Спершу школа називалась Колегією, а пізніше Києво-Могилянською академією в ім'я великого фундатора і жертводавця на освіту.

Києво-Могилянська академія була провідним центром, який протистояв шляхетсько-католицькому ідеологічному наступові на українську культуру. В той час українська літературна мова від-

Хвильового, "являло не що інше як своєрідну систему поглядів на літературу, на мистецтво й на життя і що дотримувалось певних громадсько-етичних ідеалів".

(Закінчення в наступному числі)

1632 — 1982

діялась від слов'янської, зближувалась із мовою народу. Українською мовою писали наукові, художні і політичні твори. В 1643 році І. Ужевич, вихованець Сорбонського університету, склав граматику української літературної мови. Вчені Академії вдосконалювали українську літературну мову, про що свідчить літературна спадщина письменників 18 ст. М. Довгалевського, Г. Коницького, М. Козачинського, І. Некрашевича та ін.

З Академії вийшло ряд визначних особистостей, які освіту доповнювали в європейських університетах: Варлаам Ясинський удосконалював освіту в Польщі і Чехії, І. Гізель — у Замойській академії та університеті в Англії, Іоасаф Кроковський проходив курс філології й богослов'я в Римській академії, Степан Яворський у Познанській та Віленській академіях, Ф. Прокопович у Римській академії. Також Гр. Сковорода після закінчення Академії деякий час поглиблював освіту на Заході. Ф. Прокопович високо цінив наукові відкриття Коперника та Галілея і вважав, що "матерією не можна ніколи створити, ні зруйнувати, ні зменшити, ні збільшити, і що вона розвивається на підставі власних законів".

Усі ці вчені працювали професорами Академії, деякі були її ректорами та, навіть, митрополитами окремих земель московської імперії. Також займали високі становища в Московщині, яка була войовничу, нищила національні культури підбитих народів, але не мала власної інтелігенції. Українська інтелігенція, вчені з Києво-Могилянської академії розбудували освіту й науку в Московщині.

В Академії, крім "сім вільних наук" — граматика, риторика, діялектика, аритметика, геометрія, астрономія та музика, студенти ще вивчали німецьку та французьку мови. У другій половині 18 ст. в Академії вивчали розгалуження математики — алгебру, геометрію, тригонометрію, механіку, гідростатику, гідрравліку, гідрографію та ін. Отже, Академія була не лише богословського напрямку, а й широко освітнім закладом на рівні європейських університетів. У 1802 році в навчальному пляні Академії був уведений курс медицини, на якому викладали: доктор медичних наук Афанасій Масловський, основоположник акушерства Нестор Максимович, Петро Погорецький, Мартин Тереховський, Іван Полетика, основоположник анатомічної школи П. Г. Загорецький. З Академії вийшло багато лікарів, що працювали в Московщині. Дід визначного ком-

позитора П. І. Чайковського, що мав козацьке прізвище Чайка займав посаду штаб-лікаря.

В Академії вивчали й малярство. До нас дійшли праці з графіки Григорія Левицького та маляра Дмитра Антроповича, що розписали Андріївську церкву в Києві. Також в Академії було добре поставлене навчання співу. Випускники Академії були диригентами церковних хорів і співаками, навіть в придворній капелі московських царів. Академію закінчили визначні композитори церковного співу Максим Березовський (1754-1777) та Артем Ведель (1761-1808). В Академії вчилися всі прошарки суспільства, не робилось вивищування багатих, всі студенти були на рівних правах. Бідніші студенти отримували допомогу від монастирів та багатих людей. Вчилися у ній, крім українців, росіяни, білоруси, молдавани, серби та інші слов'яни. Вихідці з Академії організовували школи грамоти та колегії по містах України. Українське населення суцільно було грамотне, про що маємо свідчення чужинців, що мандрували по Україні і залишили свої спомини. Але вкінці 19 ст. у наслідок московського деспотизму Україна була перетворена в неписьменний край.

У тодішній Московії не було шкіл для народу, ані вищої освіти для прочідної верстви держави і лише 1701 року Петро Перший наказав організувати Слов'яно-Греко-Латинську Академію, до якої вчителями були запрошенні вчені з Києво-Могилянської академії. В 1751 році по наказу московської влади була введена до навчальних плянів Академії російська мова, а вже 1784 року було обмежено виклади української мови і навчальний процес переведено на російську.

Читаючи цю гарно опрацьовану книжку, з великою даниною "старшому братові", дивуємось огидному приниженню, що його висловив Хижняк словами: "Під впливом російської літератури досягає значного розвитку українська література у 18 ст. виразно світського характеру". Ми розуміємо, що Хижняк мусить славити "старшого брата" навіть там, де його треба ганьбити і судити. Але як могло статись, що культурно відсталій, неписьменний московський народ, якого українські вчителі й вчені вчили грамоти, раптом став прикладом для українського народу, така діялектика незрозуміла, мабуть, самому авторові книжки.

Поза всіма панегіриками "старшому братові" книжка є вартісним досягненням на історико-культурному відтинку національної науки. Вдумливий читач у ній вибере з-поміж полови золоти зернят історичної правди. Жаль, що праця історичного значення видана обмеженим тиражем, лише шість тисяч примірників, коли в Україні функціонує шістдесят тисяч бібліотек. Навіть не всі українські науковці зможуть довідатись про національну науку в минулому, що ширилась Києво-Могилянською академією протягом двохсот років.

ЧИ ВИ вже вирівняли залеглу передплату?

Якщо ні — зробіть це негайно!

НА ПРОЩУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ

(8) Зустріч з Києвом

Кожних декілька днів Христя навідується до мене.

— Ну як, — питає, куди ми вже з тобою доїхали?

— Та, — кажу, — вже покидаємо Львів і рушаєм до Києва.

— Нарешті! — вигукую вона.

Так їй той Київ у помки дався. Подорожуємо, було, захоплюємося всім рідним, а вона все про Київ мріє. І десять днів, які пізніше провели у цім місті, зосталися для неї найкращим спомином з нашої подорожі. От і зараз вона мене "мучить":

— Ну, то ти ж не гайся, швидше пиши!

— Добре — кажу — тобі говорити. Часу маєш удовсталъ. Тільки ѹ того, що прибереш, єсти навариш, доглянеш за родиною, та ѹ вільна цілісінський день. А мені на такі прозаїчні речі часу немає, все виконую важливіші справи.

— Які? — наївно запитує вона.

— Хіба ж їх всі перечислиш?! От сьогодні йду на танці. А на кожний концерт теж з'явиться треба. Йду виконувати свій обов'язок. І буду так ходити до останнього, можна сказати, подиху. Ео тепер де не підеш, все з обов'язку, така вже доля наша — політичної еміграції.

Христя скептично всміхається:

— А народ дома чи ѹ оцінить твою діяльність?!

— Тобі завжди смішки з бабиної кішки, — кажу ображено. Потім підходжу до столу і показую ѹ кілька списаних аркушів: — Зрештою, коли хочеш знати, я вже ѹ почала описувати нашу подорож до Києва.

Сусідка хапає ѹ і перечитує. Мовчить хвильку, а потім запитує:

— А Віктора Мішалова ти ѹ не згадуєш? Він же перший привітав нас у Києві. Ти ж пам'яташ, що той хлопчина з Сіднею, що так гарно гра на бандурі!

— Та, знаєш, — ніяковіо, — така ситуація з ним вийшла. Краще його оминути. Зрештою кого цікавлять такі дрібниці: кого і де ми зустрічали.

— Більшість життя складається із дрібниць — зауважує Христя. — Невже ѹ згадати його боїшся?

Я вагаюсь:

— Хто зна, як воно з ним було. Ніяк правди не добереш. От недавно стріла одного учасника, та ѹ запитую: Ви ж там були, розкажіть все по порядку. А він здвигує плечима, розводить руками й жаліється: "Правда, бути там був і ніби й не позакладало, чув, що там говорили, але тепер, наслухавшись аж шістнадцять версій тієї історії, і сам заплутався, то ѹ не розберу, що комусь снилося, а що було наяву!"

— Бачиш, яку силу має народня творчість! — закінчує я. — А тому береженого й Бог береже, краще за нього не згадувати.

— Для чого ми опинилися на чужині, коли тут своєї тіні треба боятися? — обурується сусідка. — Та з твоєю філософією, можна б було спокійнісінько й дома сидіти, десь нишком-тишком, у закутку на рідній Полтавщині. Ковтати галушки, запивати перцівкою, бути тихше води, нижче трави. І, запевняю тебе, нічого б тобі не сталося.

— Hi, от ти завжди вдаєшся у крайності, перечує ѹ. — Зрештою знай: у суспільстві за кожну провину треба платити.

І починаю ѹ спокійно перечислювати давні істини.

— Робиш з муhi слона, — перебиває вона. — То як молодий та зелений спікнеться — це виходить, непростима провина, а коли всі оті правовірні, досвідчені та дітей своїх змалку мови, звичаїв не вчили, — це не злочин перед громадою?! Вони байдуже дивилися, коли діти їх приставали в чуже середовище. Це що теж дрібниці? Їх ніхто не цькує, не викреслює, не виганяє. Hi, вони ще ѹ повчають інших. Їх поважають, вони мають становища в нашім суспільстві!

Якраз — кажу порівняла... Та ж одну людину, та ще ѹ молоду можна лаяти і провчити, це справа легка, а зачепиш всіх тих інших, клопоту не обберешся і другому закажеш. Краще мовчи та диш. Взагалі ж широко кажучи, мені не подобається, що ти приходиш, читаєш мою писанину. Що це домашня цензура?

— Hi я твоя совість, — тихо каже вона. — Хочу, щоб все правду писала. Ви писаки любите, для ефекту, часом перебільшити, прифантазувати, а я хочу, щоб писала все, як було. Аби та правда іншим не шкодила, — додає згодом...

**

Ми стоймо на пероні. Віє холодний північний вітер. Накrapає дощ.

— Це старий Львів з нами солідаризується, — пробує жартувати сусідка, втираючи непрояну сльозу.

Тяжко стає на серці. Перебираю в думках все, що бачили і чули за останні два тижні. Це ж рідна земля — з діда-прадіда, а оглянути все дають лише видавцем, потроху, як жебракам. Підходить потяг. Сідаємо. В нашім купе ще троє: двоє львів'ян, старший чоловік і молода жінка та середнього віку єврей. Вони зразу бачать, що ми не тутешні.

— Звідки будете? — цікавляться.

— Відгадайте, — підморгує до мене Христя.

— З Кременчука? Кривого Рогу? — намагаються угадати..

— Hi, ми з подальших сторін. Починається наша місцевість на літеру "A".

— Архангельськ? Астрахань?

— Hi, не вгадали!

— Та скажіть нарешті, — просять.

— Ми із Австралії!

— Та невже, от ніколи б не сказали! А мова ж українська звідки?

Ізразу сипляться звичні запитання: яка зарплата, скільки се, скільки те, як живете, як там ваші капіталісти проживають? Невже й суботні українські школи є? І держава їх оплачує?! І церкви і домівки є! Єврей стриманий. Він більш слухає та на вус мотає.

Потім старий львів'янин хвалиться: я знаю англійську мову. Виймає книжку і починає читати. Слухаючи його вимову слів, навіть Христю дере, дарма, що її знання й вимова не найкращі.

— Не кривись, як середа на п'ятницю, — шепчу їй. Решта слухають його із подивом. Пізній вечір, Приносять чай. Лаштуємо спати. Нас заколисує стукіт коліс. З кожним їх оборотом ми все ближче і ближче підідждаємо до Києва!

Ліна Костенко так пише про Київ у поемі "Маруся Чурай":

І ось він — Київ, возсів хрестами
Пригаслий зір красою полонив
Тут сам Господь безсмертними перстами
Оці свячені гори осінив.

Гарний червневий ранок. Ми проїжджаємо передмістями Києва. Невже це Дніпро! Вигляда, як затока. Човни ріжного розміру похитуються на воді. Небо сине-синє, лише де-не-де линуть хмарки. Дивне якесь почуття. Львовом були захоплені. Зовсім так несподівано. Він прийняв в обійми, як давній родич, якого колись з малку коротко бачили і майже не знали. Його привабливість була неочікувана. А Київ?! Скільки прочитано за нього ще з дитинства, скільки зв'язано з ним історії. Особливо яскраво і чітко про княжі часи, їх життя і звичаї... Скільки описів про красу цього міста. Скільки мрій, сподівань, що чекає на них? Невже будемо розчаровані, як запевняли нас знайомі із Львова? Чи справді Київ такий чарівний, як пишуть і розказують люди? Чи то вже така українська вдача: з одного боку ганити і не доцінювати все своє рідне, а з другого — підносити до небес.

Рідний Києве! Незнаний, ніколи не бачений. Столицький граде! Прийми двох спраглих прочанок, які прибули до тебе з протилежного кінця світу, щоб на власні очі побачити твою велич!

Чи можна описати всі почуття, що сколихнули наше ество... Ми наблизялися до Святая Святих. Тут на трьох горах почалась колись наша держава. Тут є наше майбутнє!

Потяг помалу спинився. — От тобі, бабо, й Київ! — тихо проказала до себе Христя.

Наши знайомі, раптом заметушились, стали байдужі, кожен взяв свої речі, нашвидку попрощався і вийшов. А ми зосталися з своїми мріями, ілюзіями, сподіваннями... і важкими валізами.

— От тобі й земляки, — кажемо розчаровано, тягнучи по коридорі речі. Якраз в цей момент заходить молодий чоловік і питає:

— Ви з Австралії?
— Так, — гукаємо радісно!
— Давайте, понесу ваші речі.
Це, виявляється, чоловік молодої львів'янки.

Зустрів її біля потяга і почувши розповідь дружини, прийшов на допомогу. Хай живе українська людяність! Дякуємо вам дорогі земляки, що по всіх наших мандрах по Україні, завжди були прихильні: садили нас на автобуси, трамваї, шукали потрібної вулиці, словом і ділом допомагали...

Їдем таксівкою. Ось і славний Хрешчатик! Тут і наш готель примістився.

Вулиці захаращені людом, все поспішає, чути чужу мову. Ми з Христею як піщанки в розбурхані морі. Самі у великім, чужім-ріднім місті. А в душі холодок... Заходимо у відвідену нам кімнату. Ну, а тепер що? Кому ми потрібні? З чого почати? В цю хвилину дзвонить телефон і стукають двері.

— Знов, як на зарваній вулиці, спокою немає, — бурчить сусідка, але в голосі чути приховану радість.

Христя бере телефон, а я відчиняю двері. Там стоїть Віктор Мішалов.

Ех, не дарма кажуть: в дорозі і батько рідний! Як ми зраділи, побачивши його. Віктор розпитує нас про Австралію, ми ж хочемо знати, як найкраще провести наступні десять днів. З чого почати оглядини Києва. Я, звичайно, хочу відвідати всі музеї й церкви, сусідка, звісно цікавиться людом.

— Лазиш завжди по тих музеях, — сокорить вона, — сама музейною стала, гляди а то і тебе зоставлять в котрімсь з них, як експонат.

Я знала Віктора, ще як він був хлопчиком. Приїжджає в наше місто із школою. Ми всі захоплювалися його грою. Має талант. І ось він у Києві два роки вчився гри на бандурі. Виріс, став майже дорослий. Розмовляє не каліченою, як колись, а добірною рідною мовою.

— Я із друзями лише по-українському говорю, — хвалиться він. — І від викладачів вимагаємо української мови.

Я оглядаюся злякано, чи немає в кімнаті клятого мікрофона.

Він повен ентузіазму, любові до мистецтва, до всього рідного. Христя смутно хита головою:
— Артистична натура. Тяжко йому буде в житті. Язык мій, ворог мій, — прорікає вона тихо, дивлячись на нього. — Де б не жив, не легко йому прийтися. Немає щоб дипломатії навчитися, бути слух'яненським, де змовчати, де вставити потрібне співце. Ні, каже, що думає, або часто й не думаючи, то вже така вдача. Таланту багато, а чи вистачить снаги його використати? Світ зазгрісний. Чи вистачить в цього хлопця сили перебороти свої недоліки і чужі перешкоди?!

Віктор веде нас оглянути Київ. В нього саме іспити, то ж нашвидку хоче нас познайомити з містом.

Ми йдемо вулицями. Він показує і приказує:
— Ти ж хоч тищше, — прохаю його, — а то нас швидко за гичку возьмуть.

— Мені чічого. — сміється, — за два тижні вилітаю в Австралію.

— Розумний який, — серджуся, — а нам ще місця подорожувати...

Ось ми біля Золотих воріт. Кажуть, ніколи вороже військо не зайдло до міста крізь ці ворота. Я дивлюсь і не віриться, що це вони, оті славні оспівані, ще з одинадцятого століття стоять. Минають роки, проходять війни... Тут же скрізь екскаватор і інші машини. Будують надбудову, щоб стояли Золоті ворота і нагадували нащадкам про давню славу..

Передаю Вікторові батьківські гроші:

— Що ж ти за них купиш? Сувеніри? — запитую. Він смеється:

— Ні матерію на костюми своїм бандуристам в Сіднії.

Сусідка знов хита головою:

— Вітер у голові, — каже розчулено. — Сам же копійки за душою не маєш, про себе б подумав.

Як прощаюся, Віктор раптом запитує: — Може бандуру одну візьмете? Купив декілька для своїх, а всі забрати не зможу.

Я уявляю всі наші бебехи і в додаток ще й бандуру.

— Аякже, нам тільки бандури не вистачає! — говорить Христя...

Ми йдемо на Володимирську гірку. Зелено тут, заросло все. Входимо на сам верх. Святий Володимир із хрестом стоїть і споглядає на своє місто. Я стаю біля нього і дивлюсь на Дніпро. Кума моя із слізами просила: будеш у Києві, піди на Володимирську гірку, передай від мене привіт. Інші теж побажання передавали. І ось тепер ця вроčиста хвилина! Я кажу: Чолом тобі, княже! Привіт від усіх киян і інших земляків, що хотіли б та не мали змоги до тебе прибути іздалекої чужини! А парк шелестить тихо листям, світить сонечко, блищити Дніпро й усі приймають привіти. Радіють, що діти рідні, де б не були розкидані по світах, пам'ятають, за них не забули...

(Далі буде)

Софія ГАЄВСЬКА.

КОРИСНИЙ ДАРУНОК

(Treasures of the Centuries)

("Скарби століть").

Видання Фундації Українського Вільного Університету. Нью-Йорк — Денвер, 1981. 112 стор., ілюстр.

Цю невелику книжку Софії Гаєвської, написану англійською мовою, українська закордонна преса прийняла дуже прихильно, навіть захоплено. Саме так сприйме її і кожний англомовний читач, незалежно від того, чи він чужинець, чи редусім у її надзвичайній щирості, безпосередньо українського походження. Вартість книжки песті і безпретенсійності. Ті, що починають її читати, звичайно не можуть відірватись від неї до кінця.

Зміст книжки "Скарби століть" — це спогади з особистого життя авторки в Україні і на чу-

жині, вміло переплеті зі скарбами, взятими з української історії і культури, а особливо з творів Шевченка, Гоголя, Лесі Українки, Франка, Олеся, Сосюри, Багряного, Симоненка та інших наших великих письменників.

Софія Гаєвська — колишня співачка Української національної капелі Ол. Кошиця, учителька, професійний інженер і радіодиктор "Голосу Америки". Вона палка патріотка і щедра жертвувальника на українські культурні цілі. Уесь прибуток з обговорюваної книжки вона призначила також на розбудову УВУ та видавництв, які поширюють її книжку.

Книжка Софії Гаєвської "Скарби століть" — це скромний, але дуже корисний і вдячний подарунок для ваших дітей, онуків і англомовних приятелів та українських неприятелів. Замовити книжку можна і в нашому видавництві "Нові дні". Її ціна всього 5.00 ам. дол. або 6 дол. канадських.

(М. О.)

ЄВРЕЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ЗУСТРІЧІ

На протязі місяців вересня і жовтня 1982 р. відбулись у більших містах США і в Торонто зустрічі представників єрусалимського Товариства єврейсько-української співпраці, Якова Сусленського й Ізраїля Клейнера, з українським громадянством та з керівниками деяких українських організацій. Ці зустрічі ініціювали Український демократичний рух. Їхня ціль — пропагувати потребу українсько-єврейського порозуміння, поінформувати громадян обидвох народів про дотеперішню працю єрусалимського Товариства та створити відділи Товариства на терені США і Канади. За найважливішу з цих зустрічей треба вважати єврейсько-українську конференцію, яка відбулась 21-го вересня в конгресовому будинку Рейнбурна у Вашингтоні.

Складалося кілька причин на те, що ці зустрічі й цим разом не осягнули бажаного результату. Найголовніша з них — це шкідливий розлад серед керівного ядра єрусалимського Комітету, а вслід за ним припинення появи цікавого бюллетена "Контакт", про який свого часу інформували "Нові дні". Той розлад загальмував корисну працю Комітету, що й відчувалося у виступах обидвох ізраїльських гостей. Хоч це може відатись недоречним, але війна у Лівані, а зокрема масове вбиство палестинських біженців у Бейруті, також не могли спричинитись додатньо до творення українсько-єврейських товариств.

Якщо з уваги на згадані причини ініціатори не відклали зустрічів, то хай і не розчаровуються тимчасовими невдачами. Бо єврейсько-українське порозуміння і наладнання співпраці, замість дотеперішньої ворожнечі, потрібне обидвом народам. Треба зрозуміти всім, що від осягнення порозуміння і співпраці залежить здобуття прихильності Заходу до боротьби українського народу за свою свободу з одного боку, і доля кількасоттисячної єврейської меншини в Україні з другого боку. (мд)

I ЩЕ ОДИН "ЗАПІЗНІЛІЙ" КОМЕНТАР ДО ПЕРЕДАЧ УКРАЇНСЬКОГО РАДІО "СВОБОДА"

Коментар Раїси Мороз добре доповнює наш "запізнений коментар" з жовтня місяця. Якщо читачі помітять подібні думки в обидвох, то це лише свідчення того, що "Нові дні" залишаються таки новими. — РЕД.

Радіостанції, що говорять на Східну Європу та Радянський Союз — єдине постійне джерело правдивої інформації для населення цих тоталітарних держав, у тому числі й для українців. Це єдине, що можна протиставити там щоденній безпросвітній брехні і дезінформації, ширеній засобами преси, радіо, телебачення, цілою армією пропагандистів і агітаторів та різними товариствами по розповсюдженю знань (або як їх там іронічно називають "обществом по распространению ложных слухов"). Не варто, можливо, про це зайвий раз говорити. А проте говорити доводиться, бо українська громада на диво мало значення надає цій справі, незважаючи на те, що різні партійні середовища не одного списа зломили на суперечці, хто з них має ліпші контакти з Україною тощо. У той час коли найбільш ефективний, хай невидимий і не відчутний на дотик, а все ж найбільш надійний і багатий на наслідки контакт із землякам — це ті радіостанції. Мені добре відомо, що жодна з радіостанцій не є приватною власністю української громади. Однак це зовсім не означає, що громада не має до них жодного стосунку, не може впливати чи й навіть якоюсь мірою контролювати (чи шляхом обговорення в пресі чи зверненням до американських чинників) якість і зміст радіопередач. Хіба ж це випадкове явище, що на українському радіо коментаторами працюють переважно українці, на російському — росіяни, а на польському — поляки? Певне, що держава, яка субсидує ті станції, якоюсь мірою розраховує на допомогу представників відповідних національностей не лише з огляду на знання мов, але й з огляду на знання актуальних питань. Все це означає, що громада може й повинна постійно тримати в полі зору якість українського голосу, що різними шляхами ліне на Україну. Але чи можливо це без аналізи радіопересилань, без щирої, відвертої дискусії в пресі, а часами й гострої критики?

Я не уявляю собі як можна тримати на рівні чи поліпшувати якість передач без обговорення їх тут, на волі. Адже там слухач німий! Він не те що не має можливості висловити свою щиру думку щодо передачі, він не кожному сусідові признається, що слухає ті передачі.

Мені довелося бути таким німим слухачем різних "ворожих" голосів (українських і не українських) протягом довгих років. Для мене усе це ще свіже й болюче. Бо критикувати є що і диску-

тувати є про що. Надто вже часто, слухаючи передачі українського радіо та порівнюючи їх з російськими тієї ж радіостанції, ми з друзями запитували себе: чому українські передачі так поступаються російським за рівнем, якістю та актуальністю? Чому? Невже тавро "другосортності" довіку й скрізь переслідуватиме все українське? Тому, коли два роки тому в журналі "Сучасність" (січень 1980) з'явилася стаття Б. Кордюка із гострою критикою українського радіо "Свобода", я сподівалася, що нарешті почнеться щира дискусія. Одразу зазначу, що з деякими закидами автора я не згідна. Стаття надто різка, називати радіо "явно шкідливим" — несправедливо. Мову радіопередач, можливо й справді варто трохи наблизити до слухача, звичайно не ціною "суржика". На те існує сучасна мова української інтелігенції в Україні і на неї б варто орієнтуватися. Але попри все, в одному я цілковито і беззастережно поділяю і розумію обурення Б. Кордюка: гнів його з приводу шовіністичного виступу В. Некрасова по українському радіо "Свобода" цілком віправданий. І було великою безвідповідальністю передавати українському слухачеві цей виступ без жодного коментаря чи застереження. Б. Кордюк повністю подає у своїй статті виступ Некрасова (під назвою "Зустріч з українцями Канади") у такому вигляді, як його подало українське радіо в Україну. Російський письменник Некрасов жив довгий час у Києві, столиці України, а національної трагедії українського народу так і не збагнув. Він навіть і дискримінації мови ніде не помітив, бо ж... вивіски, бачите, у Києві всі по — українському! І українських книжок повно... Тільки от біда: ніхто їх чомусь читати не хоче... І вся трагедія українців в очах Некрасова полягає у пияцтві. Ось що, виявляється, заважає думати українцям по-державному та бути справжніми патріотами своєї землі. Тільки чи пияцтво проблема лише українська? А може росіяни в Радянському Союзі п'ють іще безпросвітніше? І чи не найбільше за всі інші нації? Лише чомусь таке пияцтво не заважає думати росіянинові по-державному та бути патріотом всього російського, ба, я навіть сказала б — патріотом войовничим! Часом, росіянин, п'яний в дим і лежачи під тином, не покине бити себе кулаком в груди й пишатися: "Я — русский"!

Прожив російський письменник мало чи не все життя в Україні, прожив серед українського народу, користав з труду й поту його, а мови його навчitusя почурався. Прочитайте ті його спогади, як він безжалісно її калічить та ще й лекцію читає, чому вона зникає. Я прочитала його виступ два роки тому. І скільки не перечитую тепер, в мене почуття гніву й образи за українців не минає.

І це ментальність російського письменника-дисидента! Але це вже зовсім інша тема і про неї хіба іншим разом. Отже українське радіо передало це безвідповідальне базікання російського письменника на Україну. Б. Кордюк наводить ще й інші конкретні приклади з практики на радіостанції (цензурування тощо), в правдивості яких нема підстави сумніватися, нема права ще й з тієї причини, що жодний, хто намагався якимось чином йому заперечити, не спростували жодного наведеного ним факту.

Виступ Б. Кордюка був, на мою думку, попри згадані недоліки, аналітичним і критичним голосом по суті проблеми у всьому тому букеті, написаному на цю тему в пресі¹. Але виступив В. Боровський із відкритим листом до редакції журналу "Сучасність" ("Нові Дні", травень 1980) і буквально закрив Б. Кордюкові рота. Зулинившись переважно на мові радіопередач, похваливши Некрасова, а заодно й Геруса та радіопересилання назагал, він фактично закрив дискусію. Маючи один-єдиний козир — він там був, він знає ліпше — він з усією відвагою молодого зухвалця використав цей свій козир: він, мовляв, говорить від імені слухача. А хто ж сперечатиметься із слухачем? Але як же швидко Боровський забув про інтереси свого недавнього українського побратима, того німого, із закритим ротом слухача! Чи може Боровський ніколи і не цікавився по-справжньому суто національними інтересами, а задовольнявся солженіцинським поглядом на українські справи?

Чого ж насправді чекають українські слухачі від українського радіо "Свобода"? Чим воно має відрізнятися від російського радіо? Чим різняться українські чи литовські дисиденти від російських? Що відстоюють українські правозахисники насамперед і поруч з усіма іншими свободами? — Свободу для свого народу вільно розвиватися, а говорячи словами Бадзя, право на життя, бо під опыкою росіян українці позбавлені права на повнокровне життя. Інтерпретація і висвітлення національних проблем — найпекучіша і найактуальніша тема для всіх національних радіостанцій, що говорять на Радянський Союз. І якщо ця тема не домінує у їхніх передачах, то вони свого слухача не задоволяють і місію свою виконують хіба що наполовину. Бо всі інші теми можна почути і з російського радіо, яке і не глушать так сильно на Україні (принаймні так було три роки тому) і воно, як уже згадано, стоїть на лішому рівні. Українському слухачеві болять насамперед питання русифікації, дискримінації української мови й культури, його цікавить доля тих небагатьох сміливців, що зважились про ці проблеми говорити. Слухач хоче знати, чого тих людей ізолюють від нього, він жадібний додікатися, що хотів сказати Юрій Бадзьо у своїй праці "Право жити" і про що хотіли повідомити члени Української Гельсінкської групи у своїх Меморандумах український народ. Усе, або принаймні велика частина того, що хотіли сказати вони і продовжують у неймовірних умовах відчайдушно говорити — і о диво! — якимось чином передавати на волю, тут друкується й передруково-

вутися. Для кого? Де справжній споживач того матеріялу, тут чи там? Що друкуються, це добре. А що далі? Чи питає себе працівник українського радіо: що я роблю для того, щоби якомога частіше доводити голос свідомої української інтелігенції до українського народу, адже іншого шляху дістатися до нього вона не має. Скільки раз передавали на Україну, наприклад, документ "Позиції українських політичних в'язнів" (автори О. Романюк та Олекса Тихий). Цей документ вирізняється від інших тим, що він виразно спрямований до ширших мас українського населення і містить цілий ряд пропозицій, якими саме засобами і шляхами рятуватися від духовного й культурного знищення. Ціла глава — норми поведінки до щоденного вжитку українця чи українки. Пресова служба УГВР подала цей документ до преси. Журнал "Сучасність" передрукував його в червні 1978 р. Мирослав Прокоп написав з приводу документа статтю. А скільки раз передказували його на Україну? Я не перевіряла і не маю ні права ні можливості перевіряти, але певна, що передавали можливо якусь добу, доки вважали цей документ свіжим, а потім забули. Особисто я дівдалася про існування такого звернення лише тут, хоч немало часу провела над приймачем, ловлячи різні закордонні голоси. "Скажи там, щоб побільше передавали про боротьбу українців за свої національні права в минулому і тепер" — просили мене на прощання перед моїм від'їздом.

Кому ж сказати? Виявляється, багато речей від нас тут просто не залежить. Але від кого ж це все залежить? Я не думаю, що лише від Геруса. Врешті Герус не є князь на власному князівстві, над ним американці і до них треба стукати. Останнім часом довідується з преси та з інших джерел, що працю радіостанцій перевіряють і збираються поліпшити. Переглядають тематику радіопередач. Одразу постає питання: хто входить у ті комісії по перевірці з українського боку? І наскільки ці люди компетентні в національних справах? Якщо це правда, що національні радіостанції доручили перевіряті російському дисидентові О. Гінзбургу, то великих зрушень на краще я не сподіваюсь. Я знаю і шаную О. Гінзбурга, але не вважаю його експертом з національних питань. Усі ці речі повинні хвилювати українську громаду, якщо їй не байдужа майбутня доля України й українського народу.

Повертаючись іще раз до самих радіопередач, хотілося б звернути увагу ще на одне. Дуже багато залежить, на мою думку, від самих працівників радіо. Так багато, що я вірю: навіть на такому суто офіційному американському голосі як "Голос Америки" при бажанні, застосувавши трохи творчості та винахідливості, можна сказати своєму землякові дуже багато. А такі працівники є і на "Свободі" і на "Голосі Америки". Багато залежить від кожного диктора чи радіокоментатора зокрема. Якщо він покинув Україну 30-40 років тому — то чи тримає він пальця на живичку сучасних проблем в Україні і чи той палець хоч трохи йому ще болить? Якщо це новоприбулий емігрант — наскільки він в курсі справ і знову ж таки наскільки йому це все болить? І чи не

тільки заради доброго заробітку закинула його доля на українське радіо?

Переді мною декілька вирізок з української газети з радіопересиланнями шанованого мною автора. Вирізки зроблені навмання. Ось їхні заголовки: "Щербицький про сільське господарство республіки" (рясні цитати з промови), "Про Карпатський лісовий комплекс" (більша половина передачі — цитати з ж. "Наука и жизнь"), "Брежнєв про національне питання" (не менш рясні цитати з промови Брежнєва), "Друга постанова про 60-річчя утворення СРСР" (тут на щастя трохи цитат із самвидавної листівки, розповсюджуваної в Грузії, але цитат з партійних постанов не бракує), "Комуніст" про грузинський експеримент" (цитати, цитати й цитати з "Комуніста") і, нарешті, "До українсько-російських культурних взаємин" (жодних "партійних" цитат!!!).

Читач напевне й без моого коментаря перейнявся вже співчуттям до імовірного українського слухача, особливо того, який може о другій ночі встав і бігає по хаті з транзистором в руках, аби знайти місце й порятунок від гуркоту "глушилок". Уявіть собі його розчарування! Та він же ті цитати і не читаючи "Комуніста" напам'ять знає. Він ними ситий по самісіньке горло. А Ваш правдивий коментар? Та за кого ж Ви того слухача маєте, шановний радіокоментатор! Він же на кожну таку цитату гостру й дотепну анекдоту напоготові має. Його коментар на "Комуніста" та всілякі промови короткий: усе те брехня, брехнею начинена! — і ніяка вражда сила не примусить читати чи слухати ту брехню, якими б мудрими коментарями Ви б її не супроводжували. Тим більше не схоче він витрачати на таке свою ніч, самим Господом Богом призначену на відпочинок і від комуністів, і від чудних закордонних радіокоментаторів. Це те, що я б назвала втратою точного відчуття, чим слухач живе, що його цікавить, що він слухатиме, а на що й пальцем ноги не поворухне. З другого боку, той самий автор часто друкує цікаві розвідки на літературні теми із серії замовчуваного чи цензурованого. Такі передачі напевне б знайшли свого слухача із середовища вчителів чи любителів літератури.

І нарешті ще декілька слів про мову передач. Бо чому саме про неї найбільше суперечок. Писав про це В. Боровський, писав Б. Кордюк, багато й занудно пише про це І. Клейнер на сторінках "Сучасності" (стаття до речі написана не на рівні і не робить чести ані журналові, ані самому авторові). Добре б звичайно говорити до слухача сучасною літературною мовою, уживаною в Україні. І все ж таки, на мою думку, не в мові суть.. Бо не по мову й художні перли звертається слухач до українського радіо. Він вибачить і діялектизм і різні інші мовні огріхи, аби лише передачі були по суті його зацікавлень. Отож у цьому випадку важливіше не як, а що. Якою б важливою не була мова радіопересилань, для вдумливого слухача це не найголовніше.

¹⁾ Можливо, що я помиллюся: не маючи зможи пильно слідкувати за пресою останніх два роки, а можливо й пропустила щось подібне критичне.

МИСТЕЦТВО

Богдан БОЙЧУК

КІЛЬКА ДУМОК

(висловлених на відкритті виставки Юрія Соловія в УІА, 18. IX. 1982)

Мені особливо приємно відкривати виставку Юрія Соловія, бо вона для мене, наче погляд споза плеча назад; виставка ця унагляднює для мене, що шлях, яким ішов Юрій Соловій, що дороги, які ми, може прокладали спільно як група, понад тридцять років — були добри.

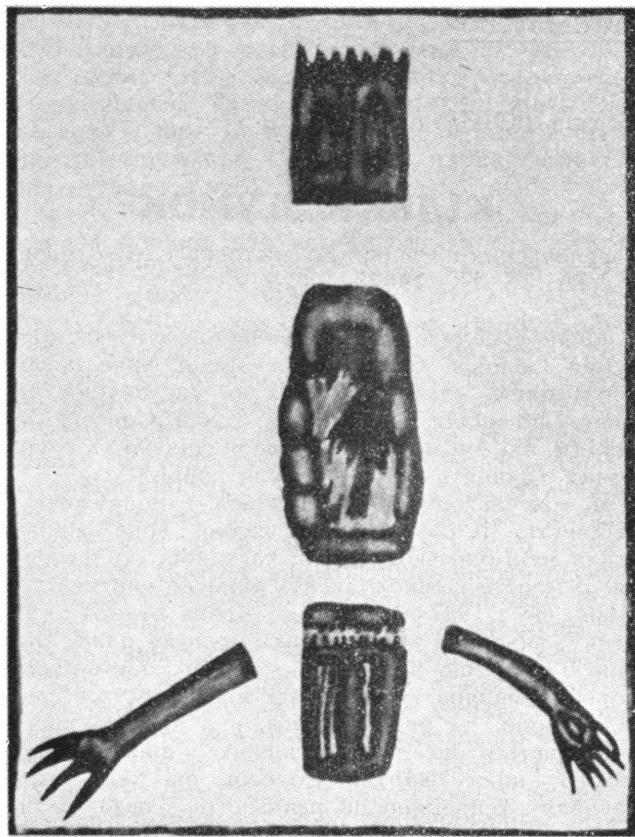
Я мав нагоду познайомитися і подружити з творчістю Юрія Соловія давно; вона відразу стала мені близькою, стала частиною стилю життя. В мене в кабінеті висить рідкісна картина Соловія, ще з 1947-го року — "Козак Мамай і туркеня"; виконана вона в реалістичному пляні. Згадую її тому, що, коли дивлюся крізь роки на увесь доробок мальара, в моїй уяві закреслюється своєрідне коло, чи радше еліпса, яка кривою лінією повертається до найостаннішого "дінкельсьбільського" циклу картин Соловія, які теж мають наглядну тенденцію до реального об'єкта, радше краєвиду.

Коли десять років пізніше я познайомився з самим мальarem, то за ним були вже два проїдені періоди: реалістичний (в моїй пам'яті зарисувалися ще картини "Груші" та "Яйця") та абстрактний, який, на жаль, затратився.

Після цього прийшов у Соловія дуже замітний і довгий фігуративний період. В ньому мальар редукує форми об'єктів, людей, природи — абстрагує їх до самої серцевини, щоб унагляднити їхню справжню сутність — жорстоко оголеною, болюче правдивою. Іншими словами, Юрій Соловій — мальар не тільки всеціло експерименталь-

"Туркеня і козак Мамай", олія, 1947
Фото: В. Грицин

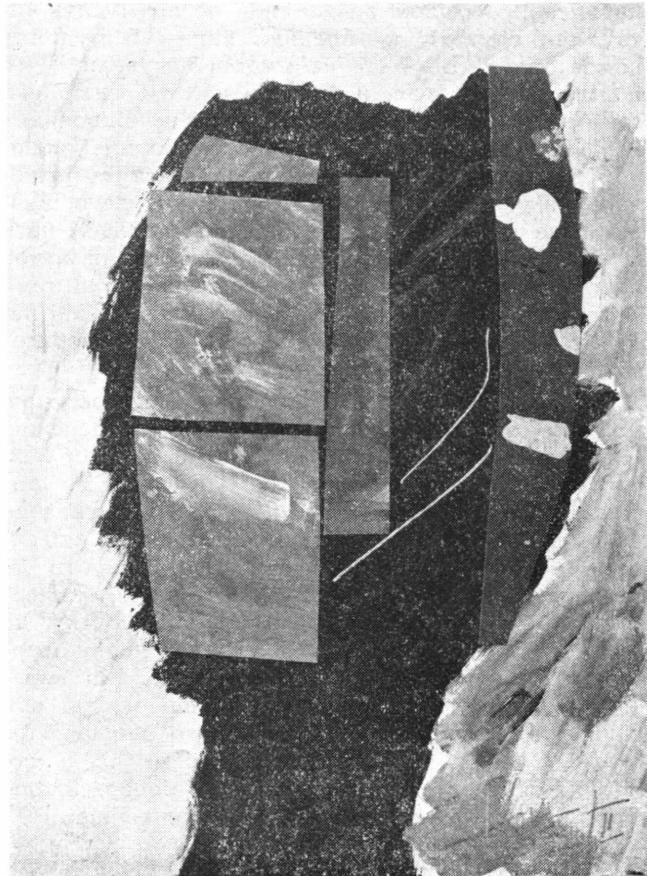
Ю. Соловій. "Розп'яття", олія, 1955-1958

ний, неспокійний і відкриваючий, але і майстр концептивний, який хоче і має що людині сказати щодо її місця і значення у всесвіті, щодо відношення Творця до неї, чи радше браку відношення, несутності його. В розумінні Соловія, мистецтво — це якась вістка для людини, навіть чисто формальна. З цього періоду пригадуються його численні розп'яття, "Падучі ангели", "Жовті води", "Людина скоче у воду", "Папа Павло", "Вагітна жінка" та "Портрет Нью-Йорської Групи". Стиль цього періоду характеризується експресивністю, силою вислову, монументальністю композицій, індивідуальним розписом (якщо можна вжити літературний термін) та оригінальністю форм. Беручи до уваги неспокійну творчу натуру Юрія Соловія, цей період був, справді, процесом змін, які слідували в певному, логічно встановленому ним, напрямі.

Десь у сімдесятих роках в Соловія народилася концепція "1000 голів". Згодом ця концепція перетворилася на мільйон голів, але Соловій підчислив арифметично, що йому треба було б не спати, не їсти і живити ще сто років, щоб зреалізувати її. Тож він компромісово погодився на скромних кілька тисяч голів, які сьогодні існують. Ця концепція "1000 голів", не лише почала новий, різко інакший, період у творчості майстра, але й переключила його з основною концептивного ключа на основно формальний, майстрський, так би мовити. Поскольки тема кожної картини була та сама, тобто людська голова, лишалася лише проблема виконання, яке мусіло мінятися від картини

до картини. Ця серія голів — це майже неймовірний *coup de force* творчої уяви. Мистець використовує різну фактуру (скло, станьйолю, волосся, фарбу, олівець, пластику, шнур, текстиль, мармур, камінь і т.д.) використовує усі три виміри, знаходить примінює прямо нескінченне багатство форм. Тут Соловій неспокій і його новації унаглядні і найбільшою мірою. Я не знаю подібного феномену в історії українського мистецтва. В нашому темпераменті, виглядає, переважає прокладання власних стежок, рідше доріг, і невідхильне ступання ними. Соловієві голови часто проходять стилістично спорідненими серіями, але кожна з тисяч голів відмінна, кожна має свою індивідуальність, композиційно, кольористично і навіть фактурою матеріялу — як інакше є кожне з більйонів людське обличчя. Варто теж відмітити, що, без уваги на те, який "шорсткий" матеріял Соловій не вживав би, на кожному його творі помітний характерний соловіївський "дотик", ота доцільність кожного прийому, і навіть, знов таки характерна йому, елегантність.

Накінець, варто глянути хоч на останні його картини "дікельсьблльського" циклу. Трудно наразі провіщати, що вони значать. Мені здається, що вони відзываються на основні вібрації в сучасному мистецькому світі, де майярі шукають нової магії і нових значень у більш реальних чи переакцентовано реалістичних формах. Найцікавіше у цих картинах Соловія те, що, вживаючи дра-

З "Тисяча голів", колаж 1972

"НОВІ ДНІ", грудень 1982

СЕМИДЕСЯТИРІЧЧЯ ІЄРАРХА І ПАТРІОТА

Преосвященному єпископові УАПЦеркви Владиці Анатолію Дублянському 11 листопада сповнилося 70 років. Анатолій Захарович Дублянський народився на Волині, студіював історію спершу у Віленському університеті, а пізніше у Варшавському, який закінчив зі званням магістра філософії в ділянці історії.

В сан священника А. З. Дублянського висвятив архиєпископ Ніканор 1951 року, а в сан єпископа висвятили його 31 травня 1981 року митрополит Мстислав та архиєпископ Марко і Константин.

Його заходами в третьому кварталі 1952 року появилось перше число пресового органу УАП Церкви "Рідна Церква", який безперебійно виходить щоквартально й до цього часу. Отже відзначаємо два ювілеї — 30-річчя журналу "Рідна Церква" і 70-річчя редактора Владики Анатолія.

Церковно-історична тематика полонила Владику Анатолія ще в студентські роки. Ось перед нами стаття "Софійський собор у Києві (Дещо з історії собору з нагоди 930-ліття його заснування)". В ній тоді протоєрей А. Дублянський пише з піднесенням, жalem, а далі з надією так: "Софійський собор у Києві — головна святиня України, а одночасно одна з найстарших з усіх існуючих на нашій землі. Названий в честь Софії — Премудrosti Божої, мав бути тим для християнської православної України, чим був Софійський собор у Константинополі для Візантії... Славною і дивною (Св. Софія в Києві, — А. Г.) є вона й сьогодні, хто її оглядає, хоч зазнала вона багато горя на своєму віку, а особливо вже наш час, коли наїть з храму Божого була обернена большевиками в музей та пограбована з багатьох своїх цінностей. Доля її відзеркалює долю України... 10 липня 1919 року в Софійському соборі було відправлено першу службу Божу українською мовою, а в жовтні 1921 р. в цьому храмі відбувся Собор Української Автокефальної Православної Церкви... Сьогодні Софійський собор у Києві обернений в музей і в ньому не лунають молитви й співи на славу Божу, як це є в старовинних церквах у християнських державах. Стоїть він як свідок насилия під сучасну пору над вірою і Церквою православного українського народу на його рідній землі. Проте віrimo, що так, як і колись були періоди часу, коли замовкали в ньому Богослуження, а потім знову відновлялися, і віруючий український народ заповнював цю величну святиню, так прийде ще час, коли Софійський собор стане знову діючою святынею Україн-

матичну кольористику, він викликає якраз протилежні, магічно-вдумливі, ефекти. Цю "дінкельсь-більдську" серію можна, думаю, приймати, як перший крок до нового періоду, який напевно буде неспокійний і формально непередбачений, бо така творча натура Юрія Соловія.

ської Православної Церкви, катедрою найвищого церковного достойника й!" ("РЦ" ч. 72 за 1967 р., стор. 2-3).

У статті "Преподобний Антоній Печерський (До 900-ліття з дня упокоєння)", о. протопресвітер А. Дублянський передає нам: "Преподобний Антоній Печерський, основоположник Святої Києво-Печерської Лаври і первоначальник ченців в Україні, як іменує його Печерський Патерик... це один з наших великих святих... Лише з бігом часу, в перспективі років його постать і його заслуги були належно оцінені, бо стало ясним — не було б прп. Антонія, не було б і Києво-Печерського монастиря, що з XII ст. став уже Лаврою..." ("РЦ" ч. 95 за 1973 р.)

Не говоримо здиво про глибоку релігійність Владики-ювіляра, а наведемо ще короткі уривки його статті "Пересопницька Євангелія":

"Визначний ювілей — 400-ліття найстаршого перекладу Святої Четвероєвангелії на українську мову, т. зв. Пересопницької Євангелії, особливо для нас, православних українців, що користуємося тепер живою мовою в Богослуженні й благовісті Святого Письма. Ювілей славний, бо під оглядом часу перекладу ми, українці, випереджуємо ряд інших православних слов'янських народів, а зокрема випереджуємо росіян майже на 260 років... В цьому виявилася любов нашого народу до Слова Божого й бажання його розуміти та застосовувати в житті." ("РЦ" ч. 47 за 1961 р.)

Звернімо увагу на те, що матеріали своїх статей о. прот. А. Дублянський скріплює джерелами наших наукових авторитетів, як: першого українця митрополита Київського Іларіона (1051 р.), академіка М. Грушевського, митрополита д-ра Іларіона Огієнка, проф. Івана Власовського, академіка С. Єфремова, дослідника храму Св. Софії в Києві О. Повстенка, проф. О. Лотоцького, проф. В. Радзивівича та багатьох інших. При такій же пильній праці, як і над іншими статтями, постало прекрасна довідка прот. А. Дублянського про "Іова Кондзелевича — українського Рафаеля" ("РЦ" ч. 77 за 1969 р., стор. 10-12). В цій статті о. А. Дублянський про Кондзелевича стверджує: "Ім'я великого українського мистця, що його слушно дехто називає українським Фафелом, зайніло тривке місце в історії українського мистецтва. Як стверджують дослідники на підставі збережених його праць... Іов Кондзелевич був великим мистцем, що зробив переворот в українському мистецтві XVII—XVIII століть, піднівши його на висоту світового мистецтва."

З історії знаємо, що багато українців займали єпископські катедри в Росії в різni періоди часу. Про одного з таких ієрархів українців і подає цікаво прот. А. Дублянський у статті "Митрополит Арсеній Мацієвич (До двосотліття з дня його мученицької смерті)": "Серед православних ієрархів українців XVIII ст. однією з найцікавіших постатей є митрополит Арсеній Мацієвич... Був це один з тих багатьох ієрархів українців, що йому доелося займати єпископську катедру в Росії й відігравати в церковному житті важливу роль. Проте його твердість характеру й незломна

воля в обороні прав Православної Церкви, що її російська держава все більш і більш узaleжнювала від світської влади, відрізняла від інших багатьох ієрархів того часу й привела до насилення над ним цариці Катерини II, яка добилася не тільки позбавлення його сану, але й довела митрополита Арсенія Мацієвича до мученицької смерти." ("РЦ" ч. 89 за 1972 р.).

Своєю працею Владика Анатолій у першу чергу ширить Слово Боже, ставить допро УАП Церкви вище всього, але й українські національно-державні справи не занедбані нашим ювілярем.

Відзначаючи 70-річчя Владики Анатолія Дублянського та його 30-річчя редактування журналу "Рідна Церква", ми довільно зробили вибірку уривків із праць ювіляра. Владика Анатолій має багато-багато більше солідно опрацьованих своїх спогадів, репортажів (особливо з соборів, нарад УАПЦ докладні звіти), рецензій. Вважаємо ж, що і наведені вище уривки переконливо наслідують, яку національну ціль виконував своєю великою зразковою працею як священик чи ієрарх, так і як редактор Владика Анатолій. І подальша ж праця іде тим же річищем та в тому ж дусі, а тому щасті, Боже, Ювіляреві!

А. ГЛИНІН

Богдан Боцюрків

ГАРВАРДСЬКЕ ЛІТО 1982 р.

(Враження й спостереження викладача-гостя)

Хоч уже низку разів щастливо мені відвідувати в минулому Український Науковий Інститут в Гарвардському університеті — оце вперше довелося викладати цього року на восьмитижневих літніх курсах українознавства, що їх влаштовує УНІГУ за піддержкою Фонду катедр українознавства. З віддалі двох місяців вже можна підсумувати деякі враження та спостереження якими хотілось би поділитись з читачами.

Особливість Гарвардських ЛКУ — що позитивно відрізняє їх від інших знайомих мені літніх курсів українознавства — це те, що зберігаючи свою самобутність вони інтегровані у програму Літньої школи Гарварду, повністю кредитовані університетом (і ці "кредити" приймаються всіма іншими університетами), відкриті як для українців, так і неукраїнців та підлягають тим же академічним вимогам, що й інші курси Школи, включно з загальноуніверситетською системою іспитів. Слід відзначити, що адміністративна "машина" Літньої школи Гарвардського університету, яку очолював д-р Маршал Піль, функціонувала зразково.

Сім українознавчих предметів цьогорічних ЛКУ включало три курси (на різних рівнях) української мови (пп. Р. Коропецький, Ю. Мігайчук, Н. Пилип'юк), два курси історії України (проф. І.П.Химка), курс української літератури ХХ ст. України (проф. Г. Грабович) та мій курс про релігію й політику в Україні від 1917 р. Директором ЛКУ була п. Ольга Андрієвська, докторантка гарвардського відділу історії, яка координувала як академічні заняття, так і програму доповідей, фільмів, дискусій, лекцій українських народних танків та інших імпрез, що їх підготував Фонд катедр українознавства. Викладачі й студенти ЛКУ користувались бібліографічною та довідковою допомогою бібліотекарки п. Оксани Процик, яка вложила багато праці у підготовку бібліотечних ресурсів та намічених лектур для окремих курсів.

Склад студентів ЛКУ (цього року було аж 82) був незвично різноманітний за віком, знанням української мови, рівнем академічної підготовки та місцем поселення; були й неукраїнці (на моєму курсі із 16 учасників 5 були неукраїнського походження — 3 з Гарварду, 1 з Єйл, 1 з Денисон ун-ту). Така гетерогенність курсантів ставила великі вимоги викладачам — щодо підходу до предмету, контексту порушуваних проблем, необхідності порівняльних прийомів, рівня узагальнень, англомовної документації та попередньої підготовки для студентів джерельної та наукової літератури англійською мовою. Особливо гостро стояли ці проблеми перед моїм курсом (стосунки між церквами й державною владою в Україні від революції 1917 р.), який ніколи

ЖЕРТВЕННІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК

Українське жіноцтво Клівланду виявило глибоко зрозуміння потреби сказати світові про жахіття московського злочину — навмисне заподіянного голоду в Україні 1933 року. Сказати пerekонливо й правдиво. Найуспішнішим засобом для цього будуть науково опрацьовані книги та документація.

В Пармі, Огайо, влаштовано поминальний обід з приводу 50-ліття голодової трагедії України. Ось, вислід тієї імпрези: на видання підготовлюваних в УНІГУ книг про голод в Україні 1933 р. від Сестрицтва св. Ольги при українському православному соборі св. Володимира одержано — 2,000 доларів; Сестрицтво св. Анни при тому ж соборі пожертвувало 500 доларів, а з прибутку влаштованого сестрицтвом обіду передано 3,089. 45 доларів. Особисті пожертви добродійок і доброміїв, складені з тієї нагоди дали суму 1,411 доларів.

Разом, українські православні жінки в Клівланді переслали до ФКУ в Кембріджі 7,000.45 доларів. Гроші призначенні виключно на виготовлення книг про голод в Україні 1933 року.

"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ ВАШІХ ПОРАД
І ДОПІСІВ НА РІЗНІ ТЕМИ
НАШОГО ЖИТТЯ!

раніше не викладався в Гарвардському чи іншому університеті на цьому континенті, і до якого обмаль наукової літератури навіть українською мовою.

Різноманітність слухачів та специфіка курсу заставили мене виходити із заложень, що історичне тло, національно-культурний контекст, політичні аспекти проблем церковно-державних відносин в Україні ХХ ст. слухачам незнайомі. Церковної політики більшовиків в Україні ніяк не можна пояснювати виключно атеїстичною ідеологією компартії. Не менш важливий момент радянської релігійної політики — національна політика Москви, зокрема боротьба проти українського патріотизму й націоналізму; важливі також такі фактори, як радянська політика супротив селянства, режимні міркування внутрішньої безпеки та зовнішньої пропаганди й політики. В той час неможливо зрозуміти радянське трактування УАПЦ без порівнання із політикою Кремля відносно російської православної церкви та інших релігійних груп, а у випадку УКЦ — також політики Москви щодо католицької церкви взагалі, а в Литві зокрема.

Назагал цьогорічні студенти ЛКУ залишили в мене велими позитивні враження: присвятити літо додатковим університетським студіям — навіть у Гарварді — вимагає сильної мотивації та самодисципліни. Участь студентів у позакласних імпрезах, а зокрема їхня кінцева дискусія про українську громадськість у США та ролю студентів в ній виявили значне зацікавлення курсантів ЛКУ українською проблематикою і здоровий та конструктивний патріотизм, відсутність якихнебудь комплексів меншевартості, але водночас і гостро критичне наставлення до внутрішньоукраїнського політиканства, получене з почуттям відчуження від паргійних контролерів старшого покоління. Серед добірної групи студентів, що висловлювались у цій заключній дискусії програми ЛКУ, не було розходжень щодо позитивної оцінки гарвардської програми українознавства: лише критичним, науковим підходом до української історії, культури, церковної політики й інших аспектів українознавства можна формувати в університетської молоді тривкий інтерес до поглиблювання знання про Україну й українців та сприяти кристалізації в молодих людей відповідальної, конструктивної настанови до проблем актуальних завдань української громадськості.

Треба надіятись, що не зважаючи на чималі кошти, зв'язані з ЛКУ, гарвардський українознавчий центр продовжуватиме цю винятково-важливу справу з її далекосяглими позитивними наслідками для формування нової генерації української інтелігенції. Сподіюся, що українська громада в США та Канаді ще жертвенніше відгукнеться на заклики Фонду катедр українознавства, якому (і всім жертводавцям на ФКУ) належиться велике признання за цю чергову інвестицію в майбутнє українства.

Богдан Боцюрків, професор політичних наук Карлтонського університету,

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ

Лев ЯЦКЕВИЧ

ВІФЛЕЄМСЬКА ЗОРЯ У СВІТЛІ НАУКИ

Двадцять сторіч астрономи і теологи, скептики і віруючі роздумували над появою віфлеємської зорі, що показала трьом мудрецям зі Сходу шлях до місця народження Месії світу.

Чи дійсно така зоря з'явилася тоді на небі, чи це була тільки легенда або декоративна метафора? Якщо прийняти, що зоря або якесь інше світильне тіло з'явилось в тому часі на небі, тоді виникає питання про його походження: чи це була комета, чи експлодуюча зоря, яку астрономи називають "суперновою"?

Деякі вчені заперечують появу різдвяної зорі, вважаючи загадку про неї в Біблії звичайною алегорією.

Майже всі старинні цивілізації вірили у появу нових зір як провісників народження могутніх володарів чи великих вождів. Великі ясні зорі мали зустрічати народження короля Мітридата, Александра Великого та монгольського завойовника Джингіс-Хана.

Але багато учених захищають погляд існування віфлеємської зорі на основі записок та обстежень старинних астрономів, що вдмітили з'яву численних світильних явищ приблизно в часі народження Ісуса Христа. Астрономи та біблійні вчені, у загальному, погоджуються в тому, що віфлеємська зоря не була "суперновою", бо її мерехтливий процес експлозії мусіли б запримітити багато людей. Тимчасом, крім апостола Матея, ніхто цього явища не описував, ані не відмітив.

Дехто натякає, що тісно зорею могла бути комета Геллея, що з'явилася у нашій соняшній системі перший раз в 240 р. перед народженням Христа, а другий раз в 12 р. до. н. е. Але цей здогад нестійкий з уваги на досить велику відстань часу до народження Христа та тогочасного вірування, що комети були носіями не радості й добра, але зла.

Досліди старинних календарів та записок історичних подій, перед і по народженні Христа, вказують на те, що Ісус Христос народився правдоподібно восени 7 року н. е., себто в тому році, коли на небі проходило незвичайне явище три-кратного з'єднання (кон'югації) 2-х найбільших плянет нашої соняшної системи Юпітера та Сатурна.

Таке з'єднання або зближення на небі, це небуденне явище, що відбувається в періодичних відступах часу, в час обороту плянет навколо сонця з різними кутовими швидкостями. Таке з'єднання Юпітера і Сатурна відбулося в травні 7 р. н. е. У вересні того самого року відбулося друге з'єднання тих плянет, а в грудні — третє. Ті з'єднання для голого ока робили враження величезної мерехтливої зорі. Деякі астрономи та

біблійні науковці міркують, що перше з'єднання обох плянет було для Мудреців зі Сходу довгочікуванням знаком народження Христа та поштовхом до подорожі до далекої Йдеї. Друге з'єднання у вересні було для них зоряним маяком в часі їх подорожі, а третє освітило їм останній етап шляху до Віфлеєму.

Але для нас не важливе те, чи віфлеємська зоря існувала, чи ні, — а те, що мерехтливі небесні тіла та неосяжні зорі, розкинуті рясно на синій хустині неба, викликували в людини завжди шанобливість і подив. І тому слід вважати зовсім природним, що народження Христа зв'язали зі зорею. І навіть сьогодні — мерехтлива зірка над дитячими яслами, чи на ялинці становить для нас емблему надії. Тому не важко зрозуміти, чому саме зоря стала символом народження Христа.

Вибір цього символу був дуже щасливий і вдалий, бо зоря символізує не тільки народження дитини, але також народження світу та людства. Зорі бо так само, як люди переходятять весну, літо та осінь свого життя, а вмираючи, дають змогу народжуватися новим зорям та новим світам.

Сформовані в холодних і темних просторах космосу, вони вирощують у своїх надрах усі хемічні первинні, потрібні для творення та підтримання органічного життя (за винятком вогня).

В останнім стані свого життя вони стають "білими карликами", що вмираючи, розсіваються, як добре сівачі, залишки своєї матерії по широких ланах Всесвіту. Розкинута щедро матерія стає основою побудови нових зір, плянет і місяців.

До речі, наша Земля, Місяць і Сонце (що є також зорею) постали з попелу померлих зір, а люди-це дослівно зоряні діти.

Бо ми, подібно, як всі інші форми органічного життя, збудовані з атомів, вирощених в термоядерних горнах зір.

Віфлеємська зоря, як бачимо, це не тільки символ народження Месії світу, але також символ народження цілого людства. І в цьому її глибокий зміст і містерія.

ДОМАШНІ ТВАРИНИ І ЗДОРОВ'Я

Більшість родин в Америці мають домашніх тварин. Виявляється, що ці тварини, переважно собаки, грають велетенську позитивну роль в житті тих людей, що є їхніми власниками. Стверджено, що ці тварини своєю згідливістю, неосудженням вчинків господаря, навіть негативних, щирістю, прихильністю за найменший вияв уваги до них, — є незаступні для рівноваги духу людини.

Вони "не кажуть вам десять слів заперечення на кожне ваше одне слово; не критикують і не видавлють наказів", — пише у статті "Домашні тварини можуть мати терапевтичну вартість" Джейн Броді в "Нью Йорк Таймс" з 11-го серпня. Вони мають здатність навіть виліковувати хворих на депресію, підтримувати зацікавлення життям у старих людей, навчати гарних вчинків дітей і підлітків та багато інших позитивів, які авторка перераховує на підставі наукових дослідів, переведених вже чималою кількістю науковців. ("Свобода")

ШОСТИЙ КОНКУРС МОЛОДОЇ ТВОРЧОСТИ В АВСТРАЛІЇ

15-го серпня відбувся в Ессендоні біля Мельбурну Вечір учасників 6-го конкурсу молодчої творчості. Конкурс організував Літературно-мистецький клуб ім. Василя Симоненка в Мельбурні. На вечір прибуло п'ять з дев'яти учасників (четверо живе в Сіднеї). На фото частина учасників конкурсу разом з членами клубу.

Голова Клубу Дмитро Нитченко читає ухвалу жюрі.

Фото Є. Стефіна та Ю. Михайлова

ПІДСУМКИ 25-ГО ДВОМІСЯЧНИКА української книжки і преси в Австралії

Нешодавно закінчився в Австралії 25-ий Двомісячник української книжки і преси, який щороку проголошує Українська Центральна Шкільна Рада в Австралії. Цього року протягом Двомісячника розповсюджені або придбані 2121 книжку на 15.394.00 дол. Минулого року було розповсюджені 2585 книжок на 11.754.00 З цього видно, що книжок продано менше, але через вищі ціни загальна сума більша. У Двомісячникові брали участь найбільше кольпортери (продали на \$9.203.00), школи та вчителі розповсюдили або придбали на \$3.465.00, організації — на \$1.013.00, лікарі — на 328.00, книгозбирні — на -234.00, священики та церкви — на \$169.00.

Найбільше продав кольпортер П. Середюк з Сіднею — на \$2.316.00, Висилкова крамниця п. В. Фокшана, постачаючи кольпортерів та замовців, продала на \$409.00. Голова Української Шкільної ради пані Т. Сліпецька, вона ж і кер. школи в Нобл Парку біля Мельбурну, розповсюдила серед учнів, батьків та вчителів на \$1.289.00...

Шкода, що таких Двомісячників не практикується по інших континентах, де живе багато українців. Це важливо зокрема тому, що в Україні в наслідок посиленої русифікації зменшується кількість українських видань, знижаються тиражі, переводяться на видання російською мовою українських часописів. Якщо давніше щороку провадилися в пляні змагання й заохочувались нагородами за розповсюдження й приєднання на

періодичні видання в Україні, продавці преси, кіоскери, то тепер це заборонене.

Населення України становить 18% загальної кількості всього населення в Радянському Союзі, а на українські видання Москва призначає паперу лише 3,9 відсотка, порівняно з виданнями іншими мовами. Тож наше завдання всіма силами підтримати нашу рідну книжку і пресу по цей бік греблі.

За дорученням Української Центральної Шкільної Ради в Австралії,

Дм. Нитченко.

ВИКОНАЛИ КАНТАТУ ЗАВОЙОВНИКИ ПРЕРІЙ

В Едмонтоні, столиці Канадської України, хор "Дніпро", жіночий вокальний ансамбль "Мережі" та чоловічий хор "Каштани" спільними силами — під орудою диригента Володимира Колесника — 10 жовтня 1982 р. вперше виконали канту "Завойовники прерій", що її створив композитор Сергій Яременко на слова Яра Славутича. Кантату виконано в супроводі Едмонтонської симфонічної оркестри. Сольову партію співав Леонід Скірко. З великим успіхом і належним резонансом концерт відбувся в залі Альбертського універистету, у програмі святкування 50-річчя Українського Національного Об'єднання. М.К.

НОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ РІК ПОЧАВСЯ

- Ура! Привіт фортепіянному!
- Салют композиторам!
- Ну, й м'язи... Де такі "дають"?
- У колгоспі. Ще вчора картоплю копали...

На таких високих нотах починає свій репортаж А. Немченко в 36-му числі газети "Культура і життя" про перший день навчання в Київській консерваторії.

"Веселий студентський шарварок.. По-святковому ошатний концертний зал. У президії народні артисти: ректор Микола Кондратюк, зав. катедрою композиції, голова спілки композиторів Андрій Штогаренко, зав. катедрою сольного співу Єлизавета Чавдар..."

...Прямо в залі юнаки і дівчата вирушили на своє перше заняття — "Ленінський урок". Ним починається кожен новий навчальний сезон...

Вносячи свою частку в Продовольчу Програму, студенти (що б ви думали? — запитуємо ми) лаштуються в дорогу — на Житомирщину, до Новоград-Волинського району, де консерваторія має три підшефних колгоспи.

І хоча автор не сказав, в чому саме полягає після ленінського уроку друге заняття радянських піяністів, співаків, композиторів та скрипалів, усі розуміють, що ще не всю картоплю вони викопали, а бураки та кукурудзу ще й не починали...

Могутні м'язи зароблять студенти!

Д. М.

ІНШІ ПРО НАС

"НОВІ ДНІ" І НОВІ ДНІ

Пригадую собі "Нові дні" за тих часів, коли ще жив Петро Волиняк. Був з нього дуже темпераментний, пристрасний публіцист — полеміст з суперечкою українським почуттям гумору. Крім того, він мав гостре відчуття сьогоденого моменту, і тому його "Нові дні" були справді часописом нових днів.

Не завжди можна погоджуватися з занадто запальним Волиняком, але не можна було заперечувати того, що "Нові дні" не боялися ніяких актуальних проблем та ситуацій, відгукувалися на все, що нас турбувало...

Після смерті П. Волиняка в журналі змінилося кілька редакторів, кожен з яких мав свою редакторську позицію. Що ж являє собою цей журнал сьогодні — під редакцією М. Дальногого та його заступників (сам Дальний зараз у довочасній відпустці)?

Ось зміст його останнього числа: (Подано за головки більшості матеріалів за липень-серпень ц.р. — Ред. "Н. Д.")

Як бачимо, на ціле число є власне тільки одна стаття про актуальне сучасне (репортаж про подорож в УССР), решта — все історія та трохи інформації. Те саме співвідношення між матеріалами про сучасність та про минуле знаходимо і в інших числах "Н. Д.".

Журнал, що називається "Нові дні", обережно обходить майже всі гострі проблеми нашої сучасності. Чи треба нагадувати скільки в нас зараз таких актуальних і політичних, і ідеологічних проблем! "Нові дні" воліють на них не озиватися та особливо, борони Боже, не полемізувати на всякі "дражливі" теми. І це найосновніше, що відрізняє "Нові дні" Дальногого від "Нових днів" Волиняка!

Нинішні редактори журналу не розуміють того, що душа і мозок періодичної преси — це дискусія, полеміка, бо головне завдання публіцистики полягає в шуканні істини та вирішень, а такі шукання не можливі без зустрічей думок, без дискусій, без полеміки.

Часопис без полеміки — це дуже прісна "дієста", яка не стимулює читацького самостійного мислення, тобто не виконує головного завдання всякої доброї літератури, а саме піднесення культурно-інтелектуального рівня своїх читачів...

Вертаючись до актуальних матеріалів нашого часопису, бачимо серед них насамперед печальної пам'яті передрук статті Колянківського про його візиту до советських вельмож та два репортажі про туристичні подорожі в УССР. Про статтю Колянківського вже писалося, але про інші треба поговорити.

Перший репортаж написаний Лесею Богуслаєвцем. Її попередні гуморески звертали на себе увагу тим, що вона знає багато народніх приказок, прислів'їв та жартів і вдало вводила їх у свої фейлетони. Там вони були до речі, бо слу-

жили її літературному завданню — характеризації дійових осіб та їх ментальності.

Але коли заповняє (хочеться сказати, захаращує) цими приказками свій репортаж про подорож на Україну, то це справляє несолідне враження. Тут їм не місце, бо вони обніжують до поверхового зубоскальства поважну тему — тим більше, що до основної теми всі ці "хокми" не мають прямого відношення. Просто авторка продовжує хвалитися тим, скільки таких приказок вона знає. А ці "хокми" заважають і їй, і читачеві. Це не серйозно. І насамперед це — втрата почуття міри авторкою.

Побуваха на Україні й інша репортажниця з поетичним псевдонімом "Синя Волошка". Насамперед вона нагадує нам, яка гарна Україна з її степами, ланами, річками. Потім вона малює "реальність сучасної України". А полягає ця реальність у тому, що там люди мають що їсти й пити і всього майже досить; що там вони вже просякли чужою нам ідеологією і не мають спільноНОЇ мови з нами...

І вона посилає такій Україні своє синьо-волошкове благословення, бо почала "розуміти й любити Україну новою любов'ю, спертою на дійності сучасного її життя".

Звичайно, з приземної позиції скромної синьої волошки відкривається тільки луже обмежений обрій. І не хвилюють волошку такі патріотичні турботи, як бажання нашому народові політичної та культурної суверенності, збереження України від малоросійщення.

Редакція "Н. Д.", надрукувавши цей репортаж, відчула, що з ним не все гаразд і що треба відмежуватися від тієї "нової любові" та "дяких висновків" "синьої волошки". Мовляв, любов до реальної України не означає, що мусимо любити і її болячки, яких там так багато...

Це правильно, але виникає питання, нащо було друкувати такий репортаж... "Українська мова в Америці". По суті це лекції з літературної лексики, синтакси, призначені для наших письменників і журналістів західноукраїнського походження, бо П. Одарченко воює переважно з польонізаторами. Ці лекції були б корисні, якби... оті автори з них училися. На жаль, ні одне видання з цих лекцій не скористало — тому що всі оті автори — люди в досить поважному віці, в якому вчиться — запізно.

Лекції П. Одарченка не завжди задовольняють з лінгвістичного погляду: вони мають супершкільний, нормативний характер — мовляв, ось таких слів не можна вживати, бо їх немає в академічних словниках, виданих на Україні. Такий підхід, звичайно ненауковий, бо чому ми мусимо слухняно йти за словником, виданим в УССР, чому ми самі не можемо зробити певний вклад у нашу лексику?

На закінчення цього огляду мені хочеться ще раз підкреслити, що "Н. Д." допустилася дуже неетичного вчинку, прилюдно заявивши, що С. Караванський не прислав редакції своїх матеріалів. Це залишиться темною плямою на репутації "Нових днів", мабуть, надовго...

ВІД РЕДАКТОРА:

"ТЕМНА ПЛЯМА" І БІЛИЙ "УКРАПРЕС"

Вищеподрукована стаття п. Грибанівського — це майже повний передрук з нового щомісячного журналу "Украпрес" (ч. 7), що почав виходити в 1982 році у США. Хоч цей журнал на чотири сторінки тонший від "Нових днів", проте у передплаті коштує на четвертину дорожче. "Новим дніям" присвячує "Украпрес" (але ж і назва!) чомусь дуже багато недружелюбної уваги. Обіцяю якось віддячитись, але щойно тоді, коли його редактор і видаєць д-р Іван Овечко перестане хмикати й погрожувати ліквідацію, а почне друкувати врешті те, що в кожному числі проповідус і обіцяє, а саме — об'єктивний збалансований огляд української преси, замість патріотичної самореклами, нудних партійних чварів та однобічних коментарів. Адже читачі склали їйому на віру за п'ять місяців більше пресового фонду ніж "Новим дніям" за п'ять років, тож треба їхні сподівання хоч трохи респектувати.

Псвертаючись до статті П. Грибанівського, скажу, що за деякі його заявки треба їйому подякувати, з більшістю можна дискутувати, але за кінцевий наплеск не пошкодило б притягнути автора і "Украпрес" до громадської відповідальности, якби вона в нас була.

Якщо б П. Грибанівський хотів бути об'єктивним критиком, він мусів би врахувати час і обставини, я не грati на словах, а ствердiti, що ніхто й нішо не може бути "новим" на 34-му році життя, та ще й на еміграції, в повному відриванні від батьківщини... Я ніколи не скривав факту, що "Новим дніям" бракує добрих нових матеріалів на актуальні теми не зважаючи на постійні заклики присилати нам такі (неочорнюючі і цікаві!) матеріали. Таких матеріалів бракує зрештою всій нашій пресі, бракувало їх і П. К. Волинякові, тому на актуальні теми він писав переважно сам. Через обтяження професійною працею я не маю таких можливостей та й темперамент у мене не той, але все ж таки, час від часу і я підношу справи, про які панове Овечко і Гриб бояться навіть писнити, щоб не стати "неблагонадійними" в очах обивателів.

Не обходжу я й "гострих проблем нашої сучасності", як це закидає мені Грибанівський, а тільки намагаюсь, де це можливе, "притупити" їх. Бо від усіх тих роздутих "гострих проблем" наш національний організм став однією суцільною раною, і якщо не залишити її редактори, то ніхто інший уже цього не зробить...

Закидає нам Грибанівський нерозуміння того, що "душа і мозок періодичної преси — це дискусія, полеміка." Яке відкриття! А ми, нещасні, взоруваємося на "бездушній" і "безмозгій" Західній пресі, яка бачить своє головне завдання не в полеміці, а в об'єктивній інформації, думаючи, що лише інформація може піднести культурно-інтелектуальний рівень читачів вище "Украпресу".

Чому "Н. Д." друкують матеріали, які аж так не відмак панам Овечкам і Грибанівським? Не тому, що вони смакують Дальному, а тільки тому, що більшості з тих матеріалів не надрукуює наша "вільна, безкомпромісова" преса. Та й не такі ті

матеріали, виходить, "прісні", якщо дали надхнення Грибанівському на такий капітальний по-гром.

Звичайно, в демократичному світі кожний має право критикувати немиліх йому редакторів, авторів і видавців. Але і тут сугоро карають за на-вмісний наклеп. А твердження П. Грибанівського, що "Нові дні" ... "ДОПУСТИЛИСЯ ДУЖЕ НЕЕТИЧНОГО ВЧИНКУ, ПРИЛЮДНО ЗАЯВИВШІ, ЩОБ С. КАРАВАНСЬКИЙ НЕ ПРИСИЛАВ ГЕДАКЦІЇ СВОЇХ МАТЕРІАЛІВ" — це злісний і каригдній наклеп. Бо ані я, ані "Нові дні" такої нісенітніці ніколи і ніде не висловлювали. Навпаки, прилюдно заявляю, що я завжди друкуватиму надіслані цікаві матеріали С. Караванського та інших українських публіцистів, навіть якщо не погоджуєсь з їх думками.

А вищеваведений наклеп П. Грибанівського (як вигідно було заховатися за новенький невідомий псевдонім, замість того, яким підписувався колись у "Нових днях"!) справді залишається надовго темною плямою, але не на "трефних "Нових днях", а на білому "Украпресі". Він залишиться і класичним зразком того, як у нас дехто розуміє етику та неетичні вчинки.

МАР'ЯН ДАЛЬНИЙ

ЩЕ ПРО КАРТУ СВІТОВИХ МОВ

Вп. пане Редакторе!

У числі за вересень 1982 р. у відділі "Листи до Редакції" Ви помістили листа п. Бориса Мигаля з Оттави п.з. "Перемога правди і справедливості", в якому він коротко описує акцію канадських українців у справі поправок до карти світових мов, виданої Канадським Бюром Комісара Офіційних Мов, пишучи, що "Першим відгукнувся на цю справу співредактор "Українського Голосу" Іван Гармата. Окремі листи в цій справі написали до Бюра Мов проф. Я. Рудницький і оттавський відділ Комітету Українців Канади... у (дальший) дискусії на цю тему брали участь федеральні письми, журналісти та представники етнічних груп..."

Слушно зробив п. Борис Мигаль, що вичислив по прізвіщу людей, які заслужилися у цій справі бо така праця тих людей повинна бути подана до відома нашої суспільності і належно оцінена.

Шкода тільки що п. Мигаль не згадав у своєму листі людину, яка у великій мірі причинилася до успішного закінчення твої акції а саме інж. Миколу Світуху, який, як відходить із його повідомлення, надрукованого у щоденнику "Свобода" (США) з 30. червня 1982. р. п.з. "Справа мапи мов світу в Канаді", особисто і як президент Ради поневолених народів (разом з представниками тих народів) був фактично голсвним мотором в організуванні твої акції разом із мгр. Б. Сірським.

І щоб заслуги обидвох цих панів у справі не були промовчані будуть Вам вдячний за вміщення цього листа на сторінках Вашого журналу.

Теодор Данилів, Лондон

**

У дописі п. Бориса Мигаля згадувалось поіменно й президента Канадської ради поневолених європейських народів інж. Миколу Світуху, і голову відділу Комітету Українців Канади м-ра Бориса Сірського, і всіх інших причетних до справи осіб. На жаль, через мою "відпустку" допис добрав до мене щойно в вересні, після того, коли про це вже широко писали всі українські газети. Тож я мусив максимально скоротити допис, щоб лиш віднотувати цей значний український успіх.

М. Дальний

ОДИН ЗА ЯРУЗЕЛЬСЬКОГО

На відміну від усіх моїх приятелів і знайомих, у дискусіях про Польщу я стою по боці ген. Ярузельського. Хай буде ясно: я не комуніст, ні навіть не соціаліст. Разом з усіма іншими я радів з надзвичайного народження "Солідарності" і її цілком несподіваних, надзвичайних початкових успіхів. Лиш тоді, коли славний (чи сумнозвісний?) польський індивідуалізм і безвідповідальність почали брати верх, у мене зродились сумніви. Як до голосу в "Солідарності" прийшли ультра-індивідуалістичні, вперті, чванкуваті й нереально думаючі люди, мені в розпуці що раз частіше пригадувалось гасло з часів розчленування Польщі: "Польща тримається неладом!"

І це причина, чому я тепер за Ярузельським. На Заході не розуміють Ярузельського, ані польської армії... Навіть якщо вони виступили проти "Солідарності" на наказ з Москви, я певний, що вони це були б зробили самі, щоб врятувати країну від анархії і економічної катастрофи. Я певний, що пересічний поляк у Польщі схильний вірити, що Ярузельський у першу чергу патріот, а щойно потім — комуніст.

Неможливо уявити собі політичну систему менш відповідну польському характерові, як комунізм радянського типу. Без зовнішнього втручання, поляки скоро пристосували б його до свого способу думання й життя і дали б йому "людське обличчя". Хто знає, може це й буде початок загального оновлення в світі?

В. Скор-ський, Англія.

ПОДЯКА ПРАЦІВНИКАМ

...Немає слів, щоб висловити подяку за Ваш труд, а це за матеріали, які Ви друкуєте в журналах "Нові дні".

Щоб милосердний Господь скріпляв Вас на здоров'ї, силі та витривалості у такій корисній праці для добра нас усіх. Пересилаю Вам свою передплату на "Нові дні" на два роки та на фонд журналу, разом на суму 40.00 дол.

Щастя Вам Боже!

Варвара Логин, Гамільтон

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOVI DNI
Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ" 10/82

Х.Х., Австралія	77.23
Інж. К. М. Теличко, Едмонтон, Канада	40.00
І. Мигайчук, Парма, США	35.00
Тетяна і Павло Завертайло, Нілл Лейк	
В першу річницю смерті їх сина Д. Завертайла	30.00
пані Параска Завертайло, Дес Пленіс, США	
В першу річницю смерті свого чоловіка	
Данила Завертайла.	20.00
М. Андре, Бруклін, США	15.00
пані А. Міцкевич, США	15.00
А. Маковецький, Чікаго, США	10.00
пані М. Ломич, Гамільтон, Канада	10.00
Проф. Т. Б. Цюцюра, Галіфакс, Канада	10.00
Д. Міршук, Гемет, США	10.00
С. Шологон, Дерган, Канада	10.00
пані А. М. Пашковська, Тенофлі, США	10.00
В. Циганенко, Австралія	7.60
пані А. Онуферко, Філадельфія, США	5.00
Проф. Юрій Гавалешка, Вінніпег, Канада	5.00
І. Вискребець, Лондон, Канада	5.00
В. Зимовець, Ст. Леонард, Канада	5.00
М. Ріба, Сиракузи, США	5.00
І. Милько, Емерстбург, Канада	5.00
І. Ткач, Гамільтон, Канада	5.00
Г. Кукса, Вінніпег, Канада	5.00
М. Гнатів, Вінніпег, Канада	5.00
К. Роговський, Торонто, Канада	5.00
пані О. Козак, Чікаго, США	5.00
А. Максим, Торонто, Канада	5.00
пані А. Дорош, Саскатун, Канада	5.00
А. Сенко, Ярдвілл, США	5.00

Спасибі всім за допомогу.
Редакція і адміністрація "Нових днів"

**ПРИДБАЙТЕ СОБІ В АДМІНІСТРАЦІЇ
"НОВИХ ДНІВ" ЦІКАВИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ
АЛЬМАНАХ "НОВИЙ ОБРІЙ" Ч. 6. (Ціна
\$10.00) И КНИЖКУ БОРИСА АНТОНЕНКА-
ДАВИДОВИЧА "БІГАЙНД ДЕ КУРТЕЙН"**

("За ширмою"). Переклад на англійську мову
Юрія Ткача. 173 сторінки. Ціна \$6.50.

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Петро Волиняк, КИЇВ — Читанка для 3-ої кляси	
4-те видання.	Ціна 3.00 дол.
Петро Волиняк. ЛАНИ — Читанка для 4-ої кляси	
4-те видання.	Ціна 3.00
I. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова	
граматика української мови.	Ціна 3.00 дол.
D. Чуб. СО ТІС ІС АВСТРАЛІЯ. 112 стор.,	
в м'якій оправі.	Ціна 3.50 дол.
D. Чуб. З НОВОГВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ.	
На слідах Миклухи Маклая. Книжка багатоілю-	
стрована.	Ціна 3.50 дол.
B. Винниченко. МІЖ ДВОХ СИЛ. Драма на	
4 дії.	Ціна 2.00 дол.
G. Костюк. ВИННИЧЕНКО ТА ЙОГО ДОБА.	
280 стор., в твердій оправі.	Ціна 12.00 дол.
A. Юрінняк. КАМІКАЗЕ ПАДАЄ САМ. Опові-	
дання і фейлетони.	Ціна 5.00 дол.
A. Юрінняк. ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ Ч. II. 380	
стор., в твердій оправі.	Ціна 12.00 дол.
A. Юрінняк. КРИТИЧНИМ ПЕРОМ. 318 стор.,	
в м'якій оправі.	Ціна 8.00 дол.
Софія Гаєвська. Treasures of the Centuries. (Скарбні	
століття) 112 стор.	Ціна 5.00 дол.
Петро Волиняк. ПОГОВОРIMO ВІДВЕРТО.	
630 стор., в твердій оправі.	Ціна 12.75 дол.
I. Овчарко. "НУМО ДО ПРАЦІ". 84 стор., в м'я-	
кій оправі.	Ціна 5.00 дол.
УВАГА! Просимо до замовлення додати 15%	
на поштову оплату.	
Вижче подані книжки замовляти в адміністрації	
"Нових днів"	